

B. D. Poppen

Tien bestekken van chercherswoningen

gebouwd in de provincie Groningen
in de periode 1630-1788

- § Het besluit tot de bouw van de chercherswoningen - pag. 2
- § Plakkaat op de aanbesteding van de bouw van de chercherswoningen bij de molens van 1630 - pag. 5
- § M. Verkerk: Bouwhistorisch onderzoek naar het bestek - pag. 9
- § De herbouw van de sarrieshut te Uithuizen in 1670 - pag. 12
- § De herbouw van een sarrieshut te Groningen in 1672 - pag. 16
- § Het bestek van de cherchershut te Zandeweer - 1675 - pag. 19
- § Bestek voor de bouw van vijf Cherchers huizen, waar van twee in de Wildervanck, het derde tot Niebert, het vierde tot Oldehove, en het vijfde tot Grijpskerk in 1710 - pag. 24
- § Herbouw van de sarrieshut te Kantens in 1720 - pag. 28
- § Reparatie van de Cherchers Hutte tot Sandeweer in 1735 - pag. 32
- § Reparatie van de Opsigters Hutte en Cherchers Hutte te Harendermolen in 1781 en 1785 - pag. 34
- § Het bestek van de sarrieshut te Oostwold (O.), opgemaakt 14 mei 1788 - pag. 38
- § Glossarium - pag. 49

Het besluit tot de bouw van de chercheurswoningen

Een chercheurswoning was de woning van een ambtenaar, aangesteld door de Staten van de provincie Groningen (Stad en Lande). Officieel werd deze woning omschreven als chercheurshuis of chercheurshut en de ambtenaar had de titel van chercher.

Het woord chercher is afgeleid van het Oudfranse woord sarchier, dat belastingen betekent. In het Gronings werd de naam al snel verbasterd tot sarries en de chercheurshut tot sarrieshut.

De sarrieshutten werden vanaf 1628 gebouwd in de onmiddellijke nabijheid van korenmolens. De chercher was belast met de controle op de belasting op het gemaal. Deze belasting was een recht dat geheven werd op het graan dat de boeren bij de molenaars brachten om het te laten malen. Deze zogenaamde 'belasting op het gemaal' werd in het begin van de Tachtigjarige Oorlog ingevoerd en diende met name ter financiering van de strijd tegen Spanje. Na deze oorlog bleef de belasting gehandhaafd en werd uiteindelijk pas afgeschaft in 1855.

Omdat er veel fraude en ontduiking van de belasting op het gemaal voorkwam en straffen niet voldoende bleken te zijn, besloten de Staten van Stad en Lande en de Ommelander Staten (in de provincie Groningen) in 1628 tot het aanstellen van een chercher bij iedere molen en voor hen werden dan ook de chercheurshutten bij de korenmolens gebouwd.

Ook in de provincie Friesland werden deze chercheurswoningen gebouwd. Daar werden ze ook wel kijkershuisen genoemd. In de rest van het land komen ze niet voor.

In de gevel van de sarrieshutten werd een Bentheimer zandsteen geplaatst, waarin het wapen van de provincie Groningen was gebeiteld met daarboven een vergulde kroon en eronder het woord SAUVE-GUARDE, dat bescherming, beveiliging,

vrijgeleide betekent. Daarmee werd voor iedereen duidelijk gemaakt dat de sarries een door het bestuur van de provincie Groningen aangestelde ambtenaar was, die van haar bescherming genoot.

Reeds voor de afschaffing van de belasting op het gemaal, zijn veel sarrieshutten verdwenen en nu resteren er in de provincie Groningen nog slechts zes stuks. Deze zijn te vinden in Harendermolen, Oostwold, Uithuizen, Uithuizermeeden, Zandweer en Leermens bij 't Zandt. Sommige ervan zijn tot rijksmonument verklaard.

In Beetsterzwaag staat de enige sarrieshut die in Friesland bewaard is gebleven.

De enige sarrieshut die ook inwendig origineel bewaard is gebleven, staat aan de Schatsborgerweg nr. 4, op de grens van 't Zandt en Leermens. In de sarrieshut is een theeschenkerij gevestigd, waardoor het

mogelijk is de prachtig gerestaureerde hut ook inwendig te bekijken.

De sarrieshut bij de molen te Uithuizen is de enige sarrieshut waarbij nog sprake is van de oorspronkelijk situatie, d.w.z. de combinatie molen en sarrieshut, zoals dat 225 jaar lang het geval is geweest. In alle andere gevallen is òf de molen verdwenen òf de sarrieshut.

Tijdens de landdag van 25 juni 1628 namen de gezamenlijke Staten van Groningen (Stad en Ommelanden) het besluit cherchers bij de molens aan te stellen.

Tevens werd op deze landdag besloten dat er “huyskes offte logementen voor die cerchers bij ijder Meule ten plattenlande” gebouwd zouden worden.

Voor deze chercherswoningen werd een bestek opgemaakt, zo blijkt uit meerdere resoluties in 1628. In de bronnen is dit bestek echter niet aangetroffen. Wel is bekend dat nog hetzelfde jaar de bouw van de chercherswoningen werden aanbesteed en dat een deel ervan ook werd gebouwd.

Blijkbaar waren het geen solide woningen, want op 17 december 1628 werd gemeld dat “die logimenten so ommegeawaijet ofte beschadiget sint weder te doen oprichten ende repareren”.

Op 15 May 1629 gaven “Gedeputeerden van Stadt Groeningen ende Ommelanden” een “Plakkaat op de bouw van chercherswoningen bij de molens ten plattelande” uit, waarin de bouw van de chercherswoningen ten behoeve van de aangestelde cherchers werd aangekondigd. Een resolutie van de Provinciale Staten van 28 mei 1630 vermeldt: “Sijn gecommitteert de heeren Petri ende Tho Nansum om te formeren een besteck van die logimenten voor de Cerchers tho timmeren”.

Dit bestek werd gedrukt op $\pm$ A3 formaat en geeft ons een gedetailleerd beeld van de bouw van de chercherswoningen.

Het bestek (plakkaat) bevindt zich in het RHC Groninger Archieven, toegangsnr. 1, 457, 67. Op de achterkant van het plakkaat

staat in sierlijke letters de datum 1 juni 1630 geschreven en het nummer 62.

Op 5 november 1630 behandelde de Provinciale Staten een rapport “tot visitatie ende openinge van de Cerchers Logimenten”, waaruit bleek dat “de defecten van enige Logimenten sodanich sijn, dat sij ’t enemael onbequaem worden bevonde”. De gebreken zouden op kosten van de aannemers hersteld worden.

Ook in de hierna volgende jaren werd veelvuldig melding gedaan van gebreken aan de woningen. Zo vermeldt een resolutie van 2 juni 1632 “Ende dewijle die Cherchershuijsen seer vervallen door dien die zydtmujren van deselve maer een halve friessche steen dick sijn so wort U.Ed.Mo. in bedencken gegeven, ofte deselve niet voortaan ter dichte van een heele friessche stien behoiren gemaket te worden.”

Naast de reparatie van de cherchershuizen, werden er ook nieuwe gebouwd, bijvoorbeeld wanneer een dorp toestemming kreeg een molen te bouwen. Eveneens kwam het voor dat een cherchershuis dusdanig vervallen was, dat het geheel nieuw moest worden opgebouwd. In veel van die gevallen werden dan ook nieuwe bestekken gemaakt, zoals te Uithuizen (herbouw in 1670), Groningen (herbouw in 1672), Zandweer (herbouw in 1675 en reparatie in 1735), Niebert, Oldehove, Wildervanck 2 stuks, Grijpskerk (alle nieuwbouw in 1710), Kantens (herbouw in 1720), Harendermolen (reparatie in 1781 en 1785 van de opzichters- en cherchershut) en Oostwold (nieuwbouw in 1788). Vaak werden voor de talloze reparaties kleine deelbestekken gemaakt. Zie verderop voor de integrale weergegave van deze bestekken.

Uit al deze latere bestekken is op te maken dat de aanvankelijk kleine chercherswoningen steeds iets ruimer en groter gebouwd werden. Ook werden ze voorzien van meer comfort, zoals meer ramen, een haard, een kelder en een regenbak.

BESTECK

Volghens twelcke die E. M. Heeren Staten

van Stadt Goeningen ende Omlanden door haer E. Gecommitteerden op den 14. Junij ancomende nae de Middach tot twee uyzen binnen Goeningen op 't Provincie-Huys gbedencken te besteden/ Cherchers Huysen by alle de Meulens in Stadt ende Lande/ by alskulcke Porcelen ende ghetal als d' Annemers sal vlyen/ ende die Heeren besteders goet sullen vinden.

Den eersten sal den An-nemer aenleggen een Huys van twee-en-twintich voeten lanck byten-wercks/ ende vierthien voet wyt byten die Sypelen/ met noch ter zyden byt vach af-dacks van vier voeten wyt tusschen die Zuplen ende Zyt-wanden/ ende het selds vach met een hooghe want/ in voughen/ nae beschreuen.

Den An-nemer sal maecten drie Gebinten van goet Geypen-Holt/ wyt tusschen die Sypelen der-thien voet/ die Sypelen hooch tot aen die Walcken leuen voet/ met sijn behooijliche Bloek banden/ Die style Walcken ende Wanden van vijf ende ses dupm kant/ bereypt holt/ ende wel met pennen/ gaten ende met holtten naghels in den anderen ghesloten.

Op dese Walcken sullen comen twee dach-holten van twee-en-twintich voet lanck/ vierde-half Aach-banden/ nae eysch van 't werck.

Op dese Platen sullen comen derthien spant Spooz-holdt/ van goede gheschilde dubbelde Raap-rabens/ met sijn Paen-balcken: Die Paen balcken ende Raappe met twee Scheet-spijckers in peder strepe aen den anderen ghenagelt/ ende die voeten van 't Spant met Boen naghels op die platen bevestiget/ peder Spooz-holt/ lanck twaelfde halve voet.

Dese Spanten sullen aen peder sijt van 't Huys met een goede Geypen Sweep-latte van vier-en-twintich voer lanck bevestiget werden/ ende aen peder Spantstocck met een Middell-nagel/ genagelt zyn.

Aen peder zijt van 't Huys sullen comen drie Cecken kub Sypelen vier voet lanck/ vier dupm kant: Waer op sullen comen Geypen Platen van drie ende vier dupm kant/ met pennen ende gaten in den anderen ghesloten.

Op d' We-kubbinge platen sullen comen tegen peder Spant-stocck een op-langhe van goede gheschilde Raap-raben lanck nae eysch van 't werck: Onder ende boven wel nae behoren ghesprekert; Als oock aen peder zuple een instanghe van een goede Raap-raben mede wel aen die zuple ende we-kubbinghe plate genagelt.

Dese Spanten ende op-langghen sullen met goede Geypen latten twee dupm breed ende een dupm dick belattet wer den ende met Lat spijckers genaghelt.

Den Annemer sal oock metselen een Gevel van een geele Friesche steen dick/ met oock een vach hooge want tot onder die plate van gelijcke dichthe: Waer af inde Gevel sal gemaectt werden een Schoorsteen tot drie voet boven die wyt van 't Huys/ ende oock sijn behooijliche blechtincche binnen dacks/ oock vier laghen diep inde gromt op twee steenen dick aen-gelechte/ daer op ingelichadet tot een steen dik/ gelijck die gromt/ met twee opgaende Vensters aen die syden van die Schoorsteen/ met oock een opgaent Venster in die hooghe want: Waer toe gelevert sal werden tot peder opgaent venster gemetselt/ met onder een hoken Venster/ ende boven een Glas/ met sijn wint-pleers: oock onder reghen 't hoken Venster een Geypen Glas raem/ met een Glas met alle sijn pter-werck toe dese Glas-ramen ende vensters nae eysch van 't werck: Als oock een Geypen Bostum holt van byt voet wyt dick drie ende sevendupm/ met die steek-holten ende Serpck-balken van vier ende vijf dupm dick by die Schoorsteen ende wel nae behoren gerouget.

In dese Gevel sullen gelevert werden 4 ptern Ankers van 5. pont swaer veder/ met de Anker-nagels om te bevestigen. Door inde Gevel sal een vier-cante Benchmer Steen gesettert worden/ daer in gehouwen sal wesen 't Provincie Wapen/ met sijn behooijliche Coleuren afgeset/ met een vergulden Croon ende onderschijft SAUVE GARDE.

Woozts sal den Annemer de syp-wanden tusschen de Kubb-Sypelen hooch tot an die plate ende die achter-gevel tot onder die Galche met den aenleef op metselen/ van een halve geele Friesche steen dick: Oock vier laghen inde gromt/ ende een hoken holt/ vier dupm werckant met een Geypen Doere in twee ghemaect/ met sijn Haken/ Hengen/ Klinken/ van Geypen/ ende anders nae bereypt van 't werck. Ende woozts de spijze van die Gevel met deelen toe bekleedt/ ende dicht aen den die huys sal met goede Pannen gedeckt/ geboortet werck-gestrecken oock aen die Gevels aengheleert werden.

Dit stercel-werck sal (alles) met goede Kalk verbreediget ende van binnen gladt bewoypen werden.

Wit Huys sal aen het middelste gebint afgeschooten werden/ met goede djooge deelen/ aen d' eenen sijt gheschaect ende in den anderen gespondet/ met een Doer Cuplijn/ Doere ende Kichel-werck/ met oock sijn pter-werck/ van Haken/ Hengen ende spijckers/ alles nae eysch van 't werck wel ende goet te maken.

In dese behuysinge sal gemaectt werden een Boene van derthien voet breedt/ vierthien voet lanck van Geypen deelen/ onder gheschaect in den anderen geploegt/ elcke planck op peder Walck met twee Boen-nagels genaghelt.

Noch sal den Annemer maecten twee bedde-steden met een Spijse Camer van gesneden celen/ met die voet-schotten/ alle Kichel-werck ende pter-werck; oock die rene kant glas gheschaect/ oock inden anderen gespondet ende wel nae behoren gearbeyt ende genagelt.

Noch sal gemaectt werden een vach Hoestallinghe met die Groep/ nae eysch van 't werck.

Dit vooz; Werck sal alles van goet/ gebe Cecken ende Geypen holt gemaectt ende gelevert werden.

Den Annemer sal mede het Fondament graven ende stampen/ om het Huys werck daer op te vertrouwen: Als oock de Sypelen onder stampen ende op een stuc Cecken plancs setten/ ende binnens huyses de gromt van eenen hoogte plepneren.

Dese huysen sullen gesettert worden ter plaecten soo aengewesen sal werden/ ende in alle manieren (volghens 't Beslecht) getimmerd ende gemetselt.

Hier toe sal den Annemer sijn selven bestellen (om dese wercken te verbeerdighen) alle Materialen/ als Holt/ Kalk/ Steen/ Sant/ Pter-werck/ Glasen/ aen ende af voeren met alle de arbeyt niet wt besondert.

Den Annemer sal tot sijnen pzonijste hebben ende gemeten alle die huyskens by de Provincie ghetimmerd ofte die Materialen van dien noch verhanden sijnde.

Die huysen sullen tegens den eersten Augusti ancomende beerdicht ende ghereet wesen/ by verlies van een derde part van 't beloofde gelt/ ende dat de Provincie op dubbelde costen/ by dach-huysen wederom sal besteden/ ende sal d' Annemer sijn betalinge ontfangen als 't werck opgenomen ende geprezen is.

Ter Ordonnantien der Heeren bovengest.

LUDOLPHUS HENRICIUS D. Secret

Het plakkaat op de aanbesteding van de bouw van de chercherswoningen bij de molens van 1630. RAG, SA 475; GAG 313 r, 1; PB 5324, 1.

Plakkaat op de aanbesteding van de bouw van de chercherswoningen bij de molens van 1630

afgedrukt op een iets kleiner formaat dan A3¹

BESTECK

Volghens twelcke die E. M. Heeren Staten van Stadt Groeningen ende Omlanden door haer E. Gecommitteerden op den 14. Junij ancomende nae de Middach tot twee uyren binnen Groeningen op 't Provincie-Huys ghedencken te besteden / Cherchers Huysen by alle de Meulens in Stadt ende Lande / by alsulcke Porcelen ende ghetal als d' Annemers sal vlyen / ende die Heeren besteders goet sullen vinden.

In den eersten sal den An-nemer aenleggen een Huys van twee-en-twintich voeten² lanck buyten-wercks / ende vierthien voet wyt buyten die Suylen / met noch ter zyden vyf vack³ af-dacks van vier voeten wyt tusschen die Zuylen ende Zyt-wanden / ende het seste vack met een hooghe want / in voughen / nae beschreven.

Den An-nemer sal maecken drie Gebinten⁴ van goet Greynen-Holt wyt tusschen die stylen⁵ derthien voet / die Stylen hooch tot aen die Balcken seven voet / met sijn behoorlijcke Block banden :

Die style Balcken ende Banden van vijf ende ses duym⁶ kant / bereyt holt / ende wel met pennen / gaten ende met holten naghels in den anderen ghesloten.

Op dese Balcken sullen comen twee drach-holten van twee-en-twintich voet lanck / vierde half duym dick ende vyf duym breed / ende op yeder Balcke met een Ronghe⁷ van seven duym vast gheronghet / met sijn Jach-banden⁸ / na eysch van 't werck.

Op dese Platen sullen comen derthien spant Spoor-holdt / van goede gheschilde dubbelde Kap-ravens⁹ / met sijn Haen-balcken¹⁰ : Die Haen-balcken ende Kappe met twee Scheet-spijckers¹¹ in yeder Kepe aen den anderen ghe-nagelt / ende die voeten van 't Spant met Boen naghels¹² op die platen bevestiget / yeder Spoor-holt / lanck twaelfde halve voet.

Dese Spanten sullen aen yeder sijt van 't Huys met een goede Grenen Sweep-latte¹³ van vier-en-twintich voet lanck bevestiget werden / ende aen yeder Spantstock met een Middel-naghel / genagelt zyn.

Aen yeder zyt van 't Huys sullen comen drie Eecken kub stylen vier voet lanck / vier duym kant : Daer op sullen comen Greynen Platen van drie ende vier Duym kant / met pennen ende gaten in den anderen gestoten.

Op d'Ut-kubbinge¹⁴ platen sullen komen tegen yeder Spant-stock een op-langhe¹⁵ van goede geschilde Kap raven lanck nae eysch van t'werck :

Onder ende boven wel na behoren ghespyckert; Als oock aen yeder zuyle een inlanghe van een goede Kap raven mede wel aen die zuyle ende uit-kubbinghe plate genagelt.

Die Spanten ende op-langhen sullen met goede Greynen latten twee duym breet ende een duym dick belattet werden ende met Lat spyckers genaghelt.

Den Annemer sal oock metselen een Gevel van een geele Friesche steen dick / met oock een vack hooge want tot onder die plate van gelijke dichte ; Waer af inde Gevel sal gemaect werden een Schorstien tot drie voet boven die Vorst¹⁶ van 't Huys / ende oock sijn behoorlijcke vlechtinghe¹⁷ buyten dachs / oock vier laghen diep inde gront op twee steenen dick aengelecht / daer op ingeschravet tot een steen dick / gelijk die grondt / met twee opgaende Vensteren aen die syden van die Schorstien / met oock een opgaent Venster in die hooge want : Waer toe geleverd sal werden tot yeder opgaent venster twee Eecken Venster-holten van derdehalf voet lanck / drie ende ses duym kant ende die onderbanck met kantelinghe steen gemetselt / met onder een holten Venster / ende boven een Glas / met syn wint-yers¹⁸ : oock onder teghen 't holten Venster een Greynen Glas raem / met een Glas met alle syn yser-werck toe dese Glas-ramen ende Vensters nae eysch van 't werck : Als oock een Greynen Bossum¹⁹ holt van vyf voet wyt dick drie ende seven duym / met die steeck-holten ende Stryck-balcken van vier ende vijf duym dick by die Schorstien ende wel na behoren geronget.

In dese Gevel sullen geleverd werden 4 ysern Anckers²⁰ van 5. Pont²¹ swaer yeder met de Ancher-nagels om te bevestigen.

Voor inde Gevel sal een vier-cante Benthemer Steen²² gesett worden / daerin gehouwen sal wesen 't Provincie Wapen / met sijn behoorlijcke Coleuren afgeset / met een vergulden Croon ende onderschrift SAUVE GARDE.²³

Voorts sal den Annemer de syt-wanden tusschen de kub.stylen hooch tot an die plate ende die achter-gevel tot onder die Balcke met den aencleef op metselen / van een halve geele Friesche steen dick. Oock vier laghen in de gront / ende een steen dick angelecht / met sijn schraten na eysch : Mits dat in de gevel sal ghemaect werden een Doer-Cuysijn van Greynen holt / vier duym vierkant met een Greynen Doere in tween ghemaect / met sijn Haken / Hengen / Klincken / Neusen / ende anders na vereysch van 't werck. Ende voorts de spitze van die Gevel met deelen toe becleedet / ende dicht aen den anderen gestreken ; met oock sijn Dack Lijsten ende wint veeren nae eysch ende wel nae behoren genagelt.

Dit Huys zal met goede Pannen gedeckt / gevorstet weer-gestreken oock aen die Gevels aengehielet werden.

Dit metselwerck sal (alles) met goede Kalck verveerdiget en de van binnen gladt beworpen werden.

Dit Huys sal aen het middelste gebint afgeschooten werden / met goede drooge deelen / aen d'eene sijt geschaeft ende in den anderen gespondet / met een Doer-Cuysijn / Doere ende Richel-werck / met oock sijn yser-werck / van Haken / Hengen ende spykers / alles nae eysch van 't werck wel ende goet te maken.

In dese behuysinghe sal gemaectt werden een Boene²⁴ van derthien voet breedt / vierthien voet lanck van Greynen deelen / onder geschaeft in den anderen geploegt / elcke planck op eyder Balck met twee Boen-nagels genaghelt.

Noch sal den Annemer maecken twee bedde-steden²⁵ met een Spijse Camer²⁶ van gesneden deelen / met die voet-schotten / alle Richelwerck ende yser-werck ; oock die eene kant glat gheschaeft / oock inden anderen gespondet ende wel na behoren gearbeyt ende genagelt.

Noch sal gemaectt werden een vack koestallinghe met die Groep²⁷ / nae eysch van 't werck.

Dit voosz Werck sal alles van goet / geve Eecken ende Greynen holt gemaectt ende geleverd werden.

Den Annemer sal mede het fundament²⁸ graven ende stampen / om het Muyr werck daer op te vertrouwen : Als oock de Suylen onder stampen ende op een stuc Eecken plancs setten / ende binnens huyses de gront van eener hoogte pleyneren.

Dese Huysen sullen gesettt worden ter plaetsen soo aangewesen sal werden / ende in alle manieren (volghens 't Besteck) getimmert ende gemetselt Hier toe sal den Annemer sick selven bestellen (om deze wercken te verveerdighen) alle Materialen / als Holdt / Kalck / Steen / Sant / Yser werck / Glasen / aen ende af voeren met alle de arbeyt niet uit besondert.

Den Annemer sal tot zynen pronfijte hebben ende genieten alle die huyskens by de Provincie ghetimmert ofte die Materialen van dien noch verhanden sijnde.

Die Huysen sullen tegens den eersten Augusti aencomende veerdich ende ghereet wesen / by verlies van een derde part van 't beloofde Gelt / ende dat de Provincie op dubbelde costen / by dach-huyzen wederom sal besteden / ende sal d'Annemer zyn betalinge ontfangen als 't werck opgenomen ende gepresen is.

Ter Ordonnantien der Heeren bovengesz.

LUDOLPHUS HENRICIUS D. Secret.

Noten

1. Op 29 mei 1630 wordt besloten tot publicatie van dit bestek. RAG, SA 475; GAG 313 r, I; PB 5324, I.
  2. Voet - oude lengtemaat, ter grootte van een voet van een mens. Er was veel verschil variërend van 26,5 tot 32,6 cm. De Groninger voet bedroeg 29,22 cm. De voet was onderverdeeld in 10, 11, 12 of 13 duimen.
  3. Vak - indeling van een bouwvlak, gevat tussen constructief belangrijke delen, die meestal dragend zijn.
  4. Gebint - samenstel van twee stijlen met een balk.
  5. Stijl - loodrechte of schuin staande stut; ondersteunen de kap- en zolderbalken.
  6. Duim - oude lengtemaat, ter grootte van de breedte van een menselijke duim. 1 Groninger duim = 2,435 cm; 12 Groninger duimen vormen 1 voet.
  7. Ronghe - zeer dikke spijker; (rong - Gron.).
  8. Jach-banden - schuine balk tussen horizontale balk en zuil; korbeel; (jachtband - Gron.).
  9. Kapraven - daksporen, ook span.
  10. Hanenbalk - horizontaal verbindingselement tussen twee daksporen die tegenover elkaar staan.
  11. Scheet-spijckers = schaitspieker (Gron.) - spijker zwaarder dan latspijkers.
  12. Boen nagels - zware zwarte spijkers van 8 cm lang van taai ijzer met kleine koppen, aan twee kanten plat geslagen; men sloeg er de beun, de zolder, mee vast op de balken. Uit de tijd voor de draadnagels; (beunnaagels - Gron.).
  13. Zweep, zweeplat, windlat - schuin oplopende lat.
  14. Kubbinge - de rand van de (dors)deel aan de kant van de muur. Schuin afdak. Lage zijbeuk waar (op een boerderij) vee gestald wordt; (kubben - Gron.).
  15. Oplanger - verlengstuk van een dakspoor.
  16. Vorst - hoogste horizontale deel van een dak.
  17. Vlechting - dooreen werking van metsellagen, metselwijze waarbij, loodrecht op de schuine kanten van een bakstenen puntgevel, wigvormige stukken zaagtandvormig in de horizontale laging worden ingelaten ter versteviging van het verband. Meestal vier tot acht lagen breed.
  18. Windijzer - bindroede; dekplaat waarmee in een venster de horizontale naad tussen twee glas-in-loodpanelen ter hoogte van een brugijzer wordt afgedekt.
  19. Bossum - schoorsteenmantel (lett. boezem); (bozzem - Gron.).
  20. Anker - bouwonderdeel om muren, balken, stijlen aan elkaar te bevestigen en voor uitwijken te behoeden.
  21. Pont, pond - 492,363 gram.
  22. Bentheimer steen - grofkorrelige gelige zandsteen met veel ijzerverontreinigingen, uit groeven in Bentheim en Gildehaus.
- De verklaringen van de bouwkundige termen zijn ontleend aan: E. J. Haslinghuis en H. Janse Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie.
23. Sauvegarde (Fr.) - bescherming, beveiliging.
  24. Boene - zolder; (beune (Gron.).
  25. Bedstede in de betimmering of beschieting van een kamer opgenomen slaappleaats in de vorm van een kast, met deuren of gordijnen af te sluiten.
  26. Spijse Camer - keuken.
  27. Groep - de gootvormige gemetselde bak achter de koeien voor de drek en de ier; (group - Gron.).
- De verklaringen van de Groninger woorden zijn ontleend aan: K. ter Laan Nieuw Groninger Woordenboek.
28. Fondament - fundament.

Relevante literatuur:

Poppen, B. D.
*De belasting op het gemaal
in Stad en Ommelanden 1594-1856
een aspect van onze sociaal-economische geschiedenis
waarin molenaars en chercheurs centraal staan.*

Uithuizen, 2004. ISBN 9080850314
gebonden, genaaid, geïllustreerd
298 pagina's, formaat A4

Bouwhistorisch onderzoek naar het bestek van 1630

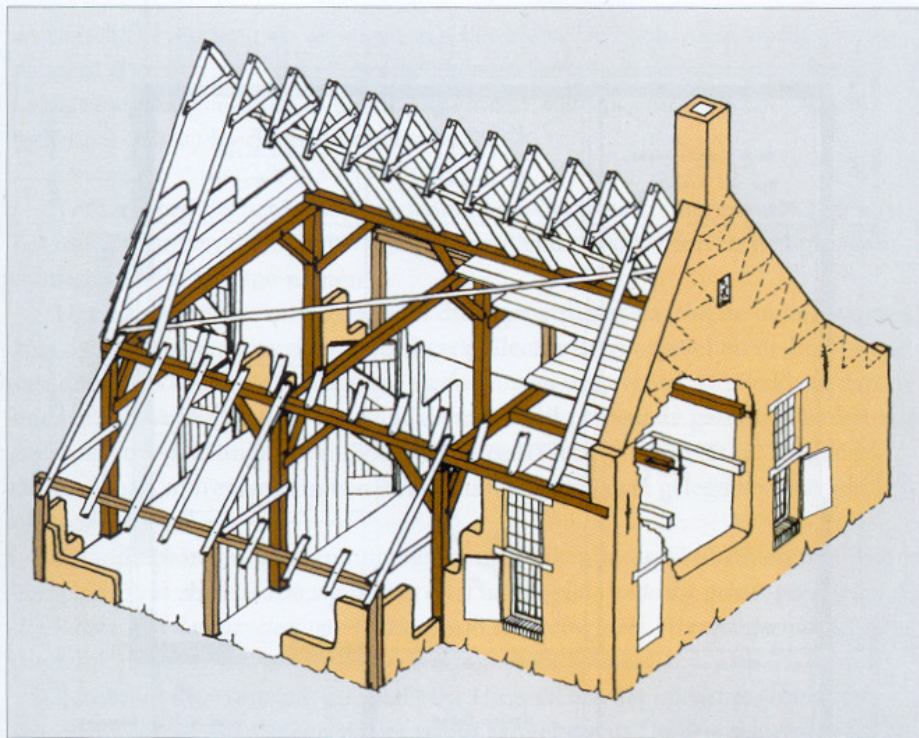
Historisch bouwkundige Marcel Verkerk publiceerde in *Hervonden Stad 2006*, 11e Jaarboek voor archeologie, bouwhistorie en restauratie in de gemeente Groningen, op pag. 93-106, zijn artikel *Met andere ogen bekeken*, waarin hij o.a. het bestek

van 1630 onder de loupe neemt. In dit artikel nam hij twee tekeningen op, die hij maakte naar aanleiding van dit bestek. Het relevante deel uit het artikel en de beide tekeningen, afgedrukt op pagina 103-105, zijn hieronder weergegeven.

“ In dit voorbeeld is het bestek vanuit bouwhistorisch oogpunt bekeken. Bijgevoegd zijn een projectietekening en een plattegrond van de *sarrieshut* (afb. 10 en 11). De projectietekening was mogelijk omdat van elk onderdeel consequent de plaats, de afmeting en de verbinding is omschreven, soms zelfs tot aan het type spijker toe.

De *sarrieshut* is een eenlaags pand met een zadeldak met aan weerszijden een uitkubbing waardoor bijna een vierkant grondplan ontstaat met een lengte van 6,43 m en een breedte van 6,63 m, met aan één kant een krimp.

Aan de hand van een aantal besteksregels wordt de hoofdvorm nader toegelicht. Het bestek begint met “*In den eersten sal den An-nemer aenleggen een Huys van twee-en-twintich voeten lanck buytenwercks/ ende vierthien voet wyt buyten die Suylen/ met noch ter zyden vyf vack afdacks van vier voeten wyt tusschen die Zuylen ende Zijt-wanden/ ende het seste vack met een hooghe want/ in voughen/ nae beschreven*”.

Afb. 10. Dimetrische projectie naar aanleiding van het bestek. Tekening: Marcel Verkerk.

De schrijver maakt in deze zin duidelijk hoe het grondplan eruit ziet: een *Huys* van 22 voet lang, van buitenkant tot buitenkant, en 14 voet breed van buitenkant *Suyl* tot buitenkant *Suyl*¹⁹). Dit gebied wordt *Huys* genoemd. Aan weerszijden ligt tussen *die Zuylen ende Zijt-wanden* een afdak, in het bestek ook uitkubbing genoemd zodat sprake is van drie beuken. Dit gecombineerd met wat

schilde dubbelde Kap-ravens/ met sijn Haen-balcken” waarbij ”yeder Spoor-holt/ lanck twaelfde halve voet” is ²¹⁾.

Verder wordt in het bestek een aantal bouwhistorisch interessante zaken genoemd. Zo komen de namen van de verschillende onderdelen in veel gevallen overeen met de huidige namen.

Het huisje bestaat uit een houten draagconstructie waarbij de buitenwanden zijn opgevuld met halfsteens metselwerk. Slechts de voorgevel en de hoge wand van de krimp worden als dragende steensmuren uitgevoerd. Dit verklaart aan de ene kant de snelle manier van bouwen maar wijkt af van de gangbare bouwtraditie in de stad Groningen: een hoofdconstructie die bestaat uit dragende, dikke stenen muren waarin een enkelvoudige balklaag is gelegd voor de verdieping of zolder.

De uitkubbingen bestaan uit zogenaamde eikenhouten kubstijlen met daarop een plaat, *”tusschen de kub.stylen hooch tot an die plate ende die achter-gevel tot onder die Balcke met den aencleef op metselen/ van een halve geele Friesche steen dick”*. Onduidelijk is wat in dit verband met *aencleef* wordt bedoeld.

Een *behuysinge* ontstaat doordat *”Dit Huys sal aen het middelste gebint afgeschooten werden”* waarop een zolder wordt aangebracht: *”In dese behuysinge sal gemaect werden een Boene van derthien voet breedt/ vierthien voet lanck van Greynen deelen/ onder geschaeft in den anderen geploegt/ elcke planck op yeder Balck met twee Boen-nagels genaghelt” ²²⁾*. In het woongedeelte *”sal den Annemer maecken twee bedde-steden met een Spijse Camer van gesneden Deelen/ met die voet-schotten/ alle Richelwerck ende yser-werck”*. Helaas wordt verder niet genoemd waar de bedsteden en *Spijse Camer* precies liggen. Het ligt voor de hand om deze in de drie vakken *afdock* te plaatsen.

Doordat op de eerder genoemde kaart van Egbert Haubois, eveneens een 17e-eeuwse bron, dezelfde hoofdvorm te zien is, kan worden geconcludeerd dat dit de oorspronkelijk hoofdropzet van een *chercherwoning* moet zijn. In zijn boek geeft de heer Poppen aan dat er in de provincie nog een aantal *sarrieshutten* staat. Van deze panden heeft hij de plattegronden in zijn boek verwerkt. Wat opvalt, is dat al deze plattegronden stuk voor stuk groter zijn dan die van dit model. Nader bouwhistorisch onderzoek moet uitmaken of er nog delen uit dit bestek zijn terug te vinden.

Door dit bestek krijgen we een goed beeld van de opbouw van een klein bouwwerk uit de eerste helft van de 17e eeuw, dat er nu niet meer staat. Het belang van onderzoek van bestekken of andere gegevens die iets vertellen over de bouw in vorige eeuwen wordt daardoor onderstreept. ”

Noten:

19. Een Groninger voet is 29,22 cm, Berends 1996, tabel 3.

20. Omgerekend heeft het rechthoekig *huys* een afmeting van 6,43 x 4,09 m met links en rechts een uitkubbing groot 1,27 m en aan één kant een krimp zodat de totale plattegrond 6,43 x 6,63 m wordt.

21. In de 17e eeuw werden als breuken slechts de halven genoemd. Ze werden geteld naar de plaats ten opzichte van de nul. Dus eerste half = ½; tweede half = 1½; derde half = 2½ enz. Vaak werd twee aangeduid als ander, waaruit ons woord anderhalf voor 1½ is overgebleven. Vierde half is 3½. Vriendelijke mededeling J. van der Hoeve.

22. Het woord *boene* is Gronings voor zolder.

Aldus het relevante deel uit het artikel van Marcel Verkerk, gepubliceerd in *Hervonden Stad 2006*, 11e Jaarboek voor archeologie, bouwhistorie en restauratie in de gemeente Groningen.

In 2006 bezocht ik, samen met de heren P. W. Havik (bouwkundige), M. Verkerk (bouwhistoricus) en M. Meines (eigenaar van een afgebroken sarrieshut) vijf resterende sarrieshutten.

Dit betrof de sarrieshutten te Oostwold, Zandweer, Leermens, Uithuizermeeden en Uithuizen.

Een gepland bezoek aan de hut te Harendermolen was toen helaas niet mogelijk.

Van de bezochte hutten bevindt alleen die te Leermens zich nog het meest in de oorspronkelijke staat. Tevens is dit de enige hut waarin zich nog de in het bestek vermelde bedsteden bevinden.

De herbouw van de sarrieshut te Uithuizen in 1670

De voormalige sarrieshut is gelegen aan de Mennonietenkerkstraat 13. In de gevel is de gevelsteen te zien met het wapen van de provincie Groningen en eronder het woord 'sauvegarde'. Het gebouw is in 1993 ingrijpend gerestaureerd. Achter de sarrieshut staat de koren- en pelmolen 'De Liefde', die is gebouwd in 1866, ter vervanging van een standermolen uit de 15^e eeuw. foto B. D. Poppen, opname 15 juli 2003

Afmetingen: 22 voet lang en 20 voet breed of 660 x 600 cm
Hoogte van de muur 240 cm
Hoogte van de deur 180 cm, breedte 90 cm.

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 539
1 Staten van Stad en Lande
4 Inventaris
4.03 Stukken betreffende het financieewezen
4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
539. 1670 aug - 1671 okt

Approbata in Collegio Groninga
den 13. Augusti 1670
L. Conders vt.

Besteck en Conditioes volgens die d' Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden van Stadt ende Lande gedencken door haer Ed. Gecomd. te besteden, het hermaecken van het olde vervallene Cerchers huis bij d' mole tot Uithuisen volgens autorisatie van den 29 Julij 1670.

1.

In den eersten zal d' Annemer dat olde huis geheel afbreecken, d' materialen sich ontruimen, welke materialen als pannen, steen, holdt ende ijser glaesvensters soo bij d' E.E. Heeren Be-steeders goedt bevonden wordt, tot dit warck wederom mogen gebruikken.

2.

Dat gedaen sijnde sal d' Annemer op anwijsinge graven een gruppe, van twee voet diep alwaer beijde zijdtmuiren ende gevels het fundament in angeleght ende opgetrocken sal worden, ende rontom in dese gruppe $\frac{3}{4}$ voet hoogh met olde steen doen leggen, ende dicht stampen.

3.

D' Annemer sal rontom in d' gruppe sijn fundament anleggen van $1\frac{1}{2}$ drielinck steen dick, ter hooghte van ongeveer $1\frac{1}{2}$ voet, in voege dat dit huis 22 voeten lanck ende 20 voeten wijdt buiten warcks sal blijven dan voortds beijde zijdtmuiren ende gevels met gelijcke drelinck stenen dick ter hooghte van 8 voeten optrecken, ende in d' eene gevel maecken een schorsteen, daer in leggen dat olde bossem holt, daer onder metselen twee stenen pilaers, ende an dat bossem holt maecken, twee starcke ijsers om datselve in te hangen, ende an d' bossem ende steeck holten vast spijckeren.

4.

D' Annemer sal in d' eene zijdtmuir maecken eene, ende in d' gevel an elcke zijdt van d' schorsteen oock een opgaende enckelde venster gaten, met hare booven ende middeldeckend van eijcken 4 duims posten, lanck ende breedt nae eijsch, ende onder met een rollage metse-len, daer toe leveren sarcken haeck stucken, ijseren haecken, bolten daer toe doen, voortds daer in maecken holten vensters van goede drooge greinen deck gladt schaeven dicht in maelkander geploeghet ende met 4 clampen beleght, met hengen, haecken spijckers versien, dan nogh in d' andere gevel maecken, ende enckelt venster daer in leveren, een gelijck eijcken overdecken ende onder een rollagen.

5.

D' Annemer sal in d' voorzijdt muir nae anwijsinge maecken een deur, 6 voet hoogh 3 voet wijdt, daer booven leggen een eijcken hoofd gelijck vooren, daer in metselen 4 sarcken haeck, ende 2 klinckstucken, van 8 d. cant, met haer ijseren haecken ende nosen nae eijsch daer toe doen, voortds daer in maecken een deur in twee verdeelt, van goede drooge greinen decken, gladt schaeven, dicht in maelkander ploegen ende met 8 clampen beleght daer bij doch een slot, hengen, klincken spijckers, soo welke het warck verricht, als oock d' druppel van canti-ge klinckert leggen.

6.

Op dit voors. muirwarck sal d' Annemer leggen op gelijck verdeelinge 3 goede geve greinen balcken, lanck nae eijsch 6 ende 8 d. cant, als oock booven d' midden muir een balckien van 4 ende 6 d. cant, deselve gladt schaeven, ende bij langes elck gevel doen leggen, strijck balcken van 5 ende 7 d. cant ende tegens elck leggen twee steeck holten, van gelijcke swaerte waer toe hij d' olde balcken soo goedt sijn meede sal mogen gebruikken ende bevestigen nae behooren.

7.

D'Annemer sal op beide eijnden van d' balcken ende strijck balcken leggen, ende goede greinen plaete nae eijsch 4 ende 6 duim cant, deselve op ijder balck ende strijck balcken met een ronge van 10 duim lanck $\frac{3}{4}$ lb wegende doen bevestigen, alsdan op voorsch. plaeten setten, op gelijcke verdelinge 10 spandt spoorholt van goede geschelde smalle Juffers, ijder 16 voet lanck, d' cop van 't spoorholt met d' habebalcken behoorlijk tegens maelkander inge-keept, ende ijder keep met drie middel nagels doen bevestigen, als oock ijder voet van het spoorholdt op d' plaete met een ronge van 7 duim lanck, soo haer behoorlijk wigte sullen hebben doen vast rongen.

8.

Voorts sal den Annemer dit spoorholt met goede geve greinen panlatten, behoorlijk nae d' pannen verdeelt doen belatten, soo veel dat warck vereijst, ende op ijder spoorholt met een schietspijcker vast spijckeren, dan mede dat spoorholt op ijder zijdt met twee latten vast sweepen, ende met middel nagels an dat spoorholt vast spijckeren, ende an elck eijnde van het spoorholt op d' hanebalcken leggen, een anckerholt van greinen enckelde ribben, ijder 7 voet lanck, behoorlijk op d' hanebalcken ingelaten, ende ijder keep met een 6 duims rong bevestigen.

9.

D'Annemer sal d' beide driebante oft spitsen van d' gevels behoorlijk booven dat dack van $\frac{1}{2}$ drielinck steen dick opmetselen, d' canten vleghten, ende d' bossem van d' schorsteen behoorlijk booven dat dack opmetselen, ende op d' beune maecken in elcke gevel een venster-tien van een voet wijdt $\frac{5}{4}$ voet hoogh, daer booven leggen eijcken deckers met glas vensters versien, ende op d' eene gevel leggen een sarcken tempelstuck.

10.

D'Annemer sal in 't geheele leveren 22 ijseren anckers, ijder 7 ov. 8 lb swaer, welcke anckers an d' balcken plaeten strijck ende steeck holten, ende hane balcken bevestiget sullen worden ijder met drie anckernagels, voorts dit huis met d'olde pannen, soo daer van het ander gecomen sijn decken, ende in plaets van d' manqueeerde, vorst ofte andere, nieuwe leveren, ende van binnen strijcken ende van binnen tegens d' gevels anhielen, ende vorsten, ende het olde provintiewapen wederom in d' gevel doen metselen.

11.

De Annemer sal dit huis in twee ruimen verdelen, en op 13 voet van d' schorsteen graven, een gruppe wijdt ende diep nae eijsch, deselve met olde stucken steen dicht stampen ende een halve steen dick d' middelmuir tot an d' strijckbalcke opmetselen, daer in maecken een cosijn van greinen ribben, d' voet eijcken, 6 voet hoogh $2\frac{3}{4}$ voet wijdt wel verstaende dat d' zijdt stucken van 't cosijn soo lanck sullen wesen dat d' an d' balcken bevestigt connen worden, daer in maecken een deur van greinen sneeden deelen, met 7 clampen beleght alles gladt geschaevet ende geploegt, dicht in maelkander gedreven, met hengen haecken, klincken, ringen lighter spijckers alles nae eijsch versien.

12.

D'Annemer sal deese balcken, ende strijckbalcken, soo veer het binnen ruim streckt, verbeunen met goede greinen deelen, deselve onder gladt schaeven, dicht in maelkander ploegen ende gedreven, ende ijder plancke op elcke balck ende strijckbalcke met twee middel nagels bevestigen, dan nogh leveren een bequame ledder om op d' beune te connen comen.

13.

D'Annemer sal in 't binnen ruim maecken 2 beddesteden daer toe doen viercant richelholt, tusschen beijden met greinen deelen toecleden, ende voor met drooge greinen sneden deelen alles gladt schaeven, dicht in maelkander geploegt, ende nae den eijsch bevestigen, en d' beddesteede leveren goede starcke schraegen, ende onderlagen, van goede deelen doen over-

leggen, voorts tegens d' beddesteede ende om d' schorsteen een greinen lijsten ende vriese leveren ende bevestigen.

14.

D' Annemer sal d' olde glas ramen, soo goedt sijn hijr toe mogen gebruicken, als meede d' glas vensters, ende in plaets van d' ondughtige ende manquerende niej leveren, nevens windtjisers ende anders.

15.

Alle murasie sal in goede geprepareerde calck behoorlijk met sandt gemengt, gemetseld worden, ende van binnen gladt beworpen, ende beide ruimen met olde steen in sandt gelegte vloeren ende in het voorste ruim een afschutsel van d' olde plancken maecken met een deur ende richelholt versien ende alles nae den eijsch bevestigen.

16.

Indien jeets uit dese Bestecke vergeten mogte wesen ende 't warck nogh quam te vereijschen, 't selve met 10 gl. gemaect conde worden, sal d' Annemer moeten maecken sonder daer voor jeets te genieten.

17.

Dit warck sal in massa bestedet worden, ende wel Annemer wordt sal à dato van d' bestedinge in 't warck moeten treden 't selve tegens den laesten Septemb. verveerdiget hebben, bij mangel van sulx sal hem van d' bedongene penningen gecortet worden 25 gl.

18.

D' Betalinge sal worden gedaen als d' Annemer het warck in Conformite van 't Besteck verveerdiget heeft, ende van d' E.E. Heeren Besteders opgenomen ende gepresen sal zijn.

Op Conditie voorschr. verhaalt heeft Harmen van Loo dit warck angenommen te maecken voor d' somma van driehondert tweentachtentigh gl.

Ten waren oorconde hebben d' E.E. Heren Besteders nevens Annemer dese onderteijckent.

(:onderstont:)

W. Emmen. L. F. van Starckenborgh

J. Meinardi. Secret.

Harmen van Loo. Jurrien Lammerts.

Transcriptie B. D. Poppen © 28-7-2009

Naschrift.

In 1739 werd aan de sarrieshut te Uithuizen enige reparaties uitgevoerd.

In 1750 werd besloten tot de bouw van **Een Nieuwe Cerchers Hutte in plaats van de oude over hoop leggende Hutte tot Uithuisen**. Het bestek van 1670 omvat achttien artikelen en dat van 1750 twintig.

Hiervan hebben de laatste acht artikelen betrekking op reparaties aan de hutten van Zandeweer en Oosternieland; twee dorpen in de nabijheid van Uithuizen.

Zie voor de integrale transcripties van de beide bestekken, plus die van de reparatie uit 1739 het artikel, waarvan de link hieronder is vermeld (pdf 839.537 k).

http://www.bdpoppen.nl/pdf/bestek_sarrieshut_uithuizen_1670_1750.pdf

De herbouw van een sarrieshut te Groningen in 1672

Afmetingen: 22 voet lang en 20 voet breed of 660 x 600 cm
Hoogte van de muur 240 cm
Hoogte van de deur 180 cm, breedte 90 cm.

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 540
1 Staten van Stad en lande
4 Inventaris
4.03 Stukken betreffende het financiewezen
4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
540. 1671 nov - 1676 jun

folio 41v t/m 44v

Approbata Gron. in Collegio
den 18e Octob 1672 (onderstont)
W. Alberda
op 't Zandt

Besteck ende conditien volgens dien d'Ed. Mo. Heeren Gedeputeerden van Stadt ende Lande gedencken te besteden het hermaken van 't Cerchers huijs tusschen d' gr. ende Ooster poorte, soo in de belegering van een bombe geheel vernielt is.

1

In den eersten zal den Annemer de olde wester gevel geheel tot in de grondt afnemen, dese en andere steenen sich ontruimen en schoonmaecken.

2

Dat gedaen sijnde soo sal den Annemer op anwijsinghe graven een gruppe, van twee voet diep, alwaer beide sijdtmuiren en gevels het fundament is angeleget, en opgetrocken sal worden, en rontsom in dese gruppe $\frac{3}{4}$ voet hoogh met olde steen doen leggen, en dicht stampen.

3

De Annemer sal rontsom in de gruppe sijn fundament anleggen van $1\frac{1}{2}$ drelinck steen dick, ter hoogte van ongeveer $1\frac{1}{2}$ voet, waer toe hij de oude dreelingen soo van de gevel sijn gecomen mede sal mogen gebruikken, in voegen dat dit huijs 22 voeten lanck en 20 voeten wijdt buiten warcks sal blijven, dan voorts beijde sijdtmujren en gevels met nieuwe dreelinck steen dick ter hoogte van 8 voeten optrecken, en in de ooster gevel maecken een schorsteen, daer in leggen een bossem holt, van 5 voet lanck, de arms van $2\frac{1}{2}$ voeten van greinen posten van 3 en 7 duim cant holt, daer onder metselen twee steenen pilaers, en an dat bossem holt leveren 2 stercke ijsers, om dat selve in te hangen, en an de bossem een sterck holten voet spijckeren.

4

Den Annemer sal in de noorder sijdtmujr maecken 2, en an de gevel in elcke sijdt van de schorsteen een enckelt opgaende venster gat, en met haer boven en middel deckers van eijcken vier duijms posten, lanck en breedt nae eijsch, en onder met een rollage van dreeling metselen, daer toeveren sarcken haeckstucken, iseren haecken, en bolten daer toe doen, voorts in

de ondersten maecken holten vensters van goede drooge greinen delen, gladt schaven dicht in malkander ploegen, en met vier klampen belegt, met hengen, haecken, en spijckers versien, dan noch in de ander gevel maken een enckelt venster daer in leveren een gelijk, over dec-ker, en onder rollage.

5

Den Annemer sal in de noorder sijdt muijr nae anwijsinge maecken een deur ses voet hoogh, 3 voet wijdt, daer boven leggen een eijcken hoofd gelijk vooren, daer in metselen vier sarc-ken haeck, en 2 klinckstukken van 6 en 8 d. kant, met haer ijseren haecken en neusen nae eijsch daer toe doen, voorts daer in maecken een deur in tween verdeelt, van goede drooge greinen deelen, gladt schaven, dicht in malkander ploegen, met acht klampen belegt, daer bij doen een slot, hengen, klincken, en spijckers, soo veele 't warck verreischt, als oock de drup-pel van kantige klinckert leggen.

6

Op dit voors. muijrwarc sal den Annemer leggen op gelijcke verdeelinge vier goede geve greinen balcken, lang na eijsch 6 en 8 d. cant, deselve gladt schaven en bij langes elcke gevel doen leggen strijckbalcken van 5 en 7 d. cant, en tegens elck leggen 2 steekholten van gelijc-ke swaerte, deselve nae behooren verdeelen, en op de balck een strijck balck, nae behoor in-gelaten en met genoegsame rongen bevestigen.

7

De Annemer sal op beide einden van de balcken en strijckbalcken leggen een goede greinen plaet lang nae eijsch 4 en 6 duim cant, deselve op ijder balck en strijck balck met een ronge van 10 d. lang $\frac{3}{4}$ lb wegende doen bevestigen alsdan op voors plaetten setten op gelijcke ver-deelinge tijt spant spoorholten van goede geschelde smalle juffers, ijder 16 voet lanck, met haer hanebalcken van gelijcke Juffers van 6 voet langh, de kep van 't spoorholt, met de hane-balcken behoorlijck tegens malkander ingekeept, en ijder keep met drie middel nagels doen bevestigen, als oock ijder voet van 't spoorholt op de plaeten met een ronge van 7 d. lang, soo haer behoorlijcke wichte sullen hebben doen vast rongen.

8

Voorts sal de Annemer dit spoorholt met goede greinen panlatten, behoorlick nae de pannen verdeelt, doen belatten, soo veele dat warck vereijst, en op ijder spoorholt met een schiet-spijcker bevestigen, dan mede dat spoorholt op ijder sijdt met 2 latten vast sweepen, en met middel nagels an dat spoorholt vast spijckeren, en an elck einde van 't spoorholt op de hane-balcken leggen een ankerholt van greijnen enckelde ribben, ijder 7 voet langh, behoorlick op de haenebalcken ingelaten, en ijder keep met een ses d. ronge bevestigen.

9

Den Annemer sal de beijde 3 canten of spitsen van de gevels behoorlijck boven dat dack met de olde steen dick, soo van 't olde warck comen is op trecken, de kanten vlechten, ende de bossem van de schorsten behoorlijck boven dat dack opmetselen, en op de beune maecken in elcke gevel een venstertien van 1 voet wijdt $\frac{5}{4}$ voet hooch, daer boven leggen eijcken dec-kers, met glas vensters versien, en op de eene gevel leggen een sarcen tempelstuck.

10

Den Annemer sal in 't geheel leveren 22 ijseren anckers, ijder 7 lb swaer, welcke anckers an de balcken, plaeten, strijck ende steek holten, en hanebalcken bevestiget sullen worden, ijder met 3 anckernagels, voorts dit huijs met goede nieije roodt uitgekloncken pannen doen dec-ken, vorsten van binnen weer strijcken, en van buiten tegens de gevels anheelen en vorsten, ende het olde provincie wapen soo het daer noch mochte wesen, anders een nieuwe op sarc geheuwen in de gevel doen metselen.

11

Den Annemer sal dit huis in twee ruimen verdeelen, en op 13 voet van de schorsteen graven, een gruppe wijdt ende diep na eijsch, deselve met olde stucken steen dicht stampen en $\frac{1}{2}$

steen dick de middelmuijr van de olde steen tot an de beune ofte balcke opmetselen, daer in maecken een cousijn van greijnen ribben, de voet eijcken, 6 voet hoog $2\frac{3}{4}$ voet wijdt, wel verstaende dat de sijdt stucken van 't cousijn soo lang sullen wesen dat de an de balcke ofte beune bevestiget connen worden, daer in maecken een deure van greijnen gesneede deelen, met seven klampen belegt, alles glat geschaeft en geploegt, dicht in malkander gedreeven, met hengen, haecken, klincken, ringen lichters, spijckers, alles nae eijsch versien.

12

De Annemer sal deese balcken soo ver het binnen huis streckt, overbeunen, met goede greinen deelen, deselve onder gladt schaven, dicht in malkander ploegen, en gedreven, en ijder plancke op elcke balck en strijckholt met 2 middelnagels bevestigen, dan noch leveren een bequame ledder om op de beune te connen comen.

13

De Annemer sal in 't binnen ruim maken 2 beddensteden, daer toe doen viercant richelholt, tusschen beiden met greinen deelen toe kleeden, en voor met drooge greinen sneden deelen alles gladt geschaeft, dicht in malkander geploegt, en nae eijsch bevestiget, in de beddesteden leveren goede starcke schregen, en onderlagen, van goede deelen doen overleggen, voorts tegen de beddesteden, en om de schorsteen een greinen lijste, en friesen leveren en bevestigen.

14

De Annemer sal tegens de onderste vensters leveren 4 eijcken wagenschott en glasramen, wel gearbeidt, daer toe doen hengen, ringen nae eijsch daer in leveren, als mede in de boven vensters glas vensters, van goet mekelen borger glas, dicht in 't loodt geslagen, daer toe leveren de nodige widijzers.

15

De Annemer sal dat binnen ruim met de olde blauwnuisers in kalck gelegd vloeren ende in plaetse van mancquerende neije daer bij leveren, en dat voor ruim ende onder de beddesteden met de olde steen in kalck gelegd vloeren, als mede in de heerd leveren een ijseren plaet, drie gl waerdich sijnde, als mede aen elcke sijdt van de schorsteen tot in 't bossemholt met 2 rijge geele en groene estrick doen opsetten, ende in de schorsteen leveren een eijcken haelboom.

16

Alle muirasie sal in goede geprepareerde kalck behoerlick met sandt gemengt gemetselt worden, en van binnen gladt beworpen, en in voorste ruim op anwijssinge maecken een afschutsel van plancken, en richelholt, en een doeur.

17

Dit warck sal in massa besteedet worden, en wel Annemer wordt, sal terstondt nae de besteedinge in 't warck moeten treden, dat deselve tegens den 15 novemb. deses jaers verveerdiget hebben, bij mangel van sulcx sal hem van de bedongene somma gecortet worden 50 gl.

18

De betalinge sal worden gedaen als den Annemer 't warck ten volge van 't besteck gemaect, en verveerdiget heeft, van d' E. Mo. Heeren besteders opgenomen, en goet bevonden wordt. Op Conditie vooren verhaelt heeft Mareus Backhuis dit warck angenomen te maecken voor de somma van vijfhondert en vijftich gl, ten waren oirconde hebben d' E.E. Heeren besteders nevens Annemer deses onderteickent, Actum den 16 octob 1672 (:onderstont:)

R. Christophori, Egbert Clant, R. Buschse, Mareus Backhuijs

Het bestek van de cherchershut te Zandeweer - 1675

De voormalige cherchershut ligt aan de Molenhorn nummer 27, aan de noordzijde van de weg.

De foto toont de zuid- en westgevel.

*foto B. D. Poppen
opname 14 juli 2003*

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 540
1 Staten van Stad en Lande
4 Inventaris
4.03 Stukken betreffende het financiewezen
4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
540. 1671 nov - 1676 jun

folio 163r t/m 169v

Approbata Gron. in Coll. den 2 Julij 1675 was get. R. Christophori vt

Besteck ende conditien, volgens dien d' Ed. Mo. Heeren Gedep. van Stadt ende Lande gedenken door haer Ed. Gecomm. volgens resolutie van den 23 Jan. 1675 te besteden, **'t weder verveerdigen van 't vervallene Cerchershuijs, staende bij de molen in Sandtweer.**

1

In den eersten sall den Annemer de steen ende ramen, nevens het provincie sarcken waepen soo aen 't olde huijs noch sijn ordentlijck afnemen, als mede de boeninge en balcken en anckers het selve sich ontruimen.

2

Dat gedaen sijnde sall hij volgens aenwijsinge graven de gruppen, alwaer beijde gevels en sijdt muijren in angelegt sullen worden, van twee voedt wijdt en diep ter lengte, dat dese **be-huijsinge 34 voedt lanck ende 20 voeten wijdt** alles binnen warck, maer alsoo int voor ruim onder twe beddesteden een kelder sal comen, sall hij ter lengte van **14 voedt** de grondt soo diep uitgraven dat de **kelder drie voedt diep ende 6 voedt breedt** can blijven.

3.

Den Annemer sall in deze gruppen sijn fundament aen leggen, van twee dreling steen, dick ter hoochte van de boven grondt gelijcke, dan alwaer de kelder comt het fundament soo veel die-

per aen leggen en sall d'olde dreling steen, soo goedt bevonden worden hijr mede te mogen gebruicken.

4.

Den Annemer sall beijde sijt muijren ende gevels voortaan met drieling steen dick ter hoogte van negen voedt onder de balcken op trecken, ende in de voor gevel op aenwijsinge maecten een schorsteen, met een greinen bossum holdt van vijff voedt lanck 3 à 8 duim candt, de arms $2\frac{1}{2}$ voedt lanck, daer onder, met selve twee steenen pilaren, ende aen dat bossum holdt maecten twee goede starcke yzers, om dat selve in te hangen, ende aen de bossum ende steeck holten, doen vast spijckeren.

5.

Den Annemer sall aen elcke sijdt van de schorstein maecten een opgaende enckelt venster gadt, ende in de sijdt muijren een gelijcke venster, nevens een glas venster van 3 voedt viercandt, de onder en boven decker van eijcken 5 duims posten van 8 duim breedt ende 4 voedt lanck, ende in de 3 resten leveren sarcken, venster bancken, middel ende over deckers ende sarcken haeck stucken van 8 duim viercandt, nevens goede starcke ijseren haecken, bolten, soo het selve vereijst, voorts daer in maecten holten vensters van goede drooge greijnen deelen, gladt geschaeft dicht in malcander geploecht, ende met vier clampen belecht, daer toe doen goede sterke hengen, haecken tot goedt vinden der E. E. Heeren Besteders, voorts met spijckers nae behoor versien, dan noch in d'andere gevel maken een boven venster gadt daer in leveren, gelijcke sarcken onder en boven.

6.

Den Annemer sall in de voor sijdt muijren nae anwijsinge maken een deur van $6\frac{1}{2}$ voedt hooch $2\frac{3}{4}$ voedt wijdt, deselve met een boege overslaen, daer in metselen 4 sarcken haecke ende 2 klincke stucken, swaer gelijck vooren gesecht is, met haer yseren haecken ende neusen nae eijsch daer toe doen, voorts daer in maken doeren in twee verdielt van goede geve drooge greijnen deelen, gladt geschaeft, dicht in malcander geploeghet, ende met 8 clampen belecht, an deselve deure leveren, een goedt slotte ende 2 sleutels $2\frac{1}{2}$ gl waerdich sijnde nevens starcke hengen, clincken, spijckers soo veele 't warck vereijst, als oock de druppel van goede cantinge klinckers doen leggen.

7.

Op dit selve muijrwark sal den Annemer leggen op gelijcke verdelinge, ses goede geve greijnen balcken sonder spindt, lanck nae eijsch 7 en 11 duim candt, deselve wel bereidt gladt geschaeft, ende bij langes elck gevel doen leggen strijckbalcken, van 6 en 7 duim candt, en tegens elcks doen leggen, twee steeck holten, van gelijcke swaerte, als mede gladt schaeffen ende op de strijck balken ende de naeste balck doen inkepen, als dan elck mede met twee 8 duims rongen $\frac{1}{2}$ lb stuck wegende bevestigen.

8.

Den Annemer sall op de beijde eijnden van de balcken ende strijck balcken leggen een goede geve greijnen plaete lanck nae eijsch 5 ende 7 duim candt, deselve op ijder balcken strijck balck met een ronge van tijn duim lanck $\frac{3}{4}$ lb wegende, doen bevestigen, als dan op deselve plate setten 16 spandt spoor holdt van goede geschelde smalle juffers, ijder 20 voeten lank met haer hanabalcken van balckcoenders, 7 voedt lanck, de coop van 't spoorholdt met de hane balcken, behoorlijck tegens malcander ingelaten, als oock ider voedt van 't spoorholdt op de plaeten met een ronge van 8 duim lanck $\frac{1}{2}$ lb wegende, doen bevestigen.

9.

Den Annemer sall dit spoorholdt met goede geve nieuwe greijnen panlatten behoorlijck nae de pannen verdielt, dat de hoecken verre genoeg over malcander comen te reijcken, doen belatten soo veel dat warck vereijst, ende op ijder spoorholdt met een schietspijcker bevestigen, dan mede dat spoorholdt op ijder sijdt met twee latten vast swepen, ende met middel nagels aen ijder spoorholdt vast spijckeren, waer toe hij eenige latten, soo van 't olde huijs ge-

comen sijn, ende goedt bevonden worden, mede sal mogen gebruikken, en aen elcke eijnde van 't spoorholdt op de hanebalcken leggen een ancker holdt, van greijnen enckelde ribben, ijder 7 voedt lanck, behoorlijck op de hanebalcken ingelaten, ende ijder keep met een 6 duijms ronge doen bevestigen.

10.

Den Annemer sall de beijde drie canten ofte spitsen van de gevels, behoorlijck boven dat dack van gelijcke drelinge steen dick op metselen, de canten vleijten, ende de bossum van de schorstein behoorlijck boven dat dack op metselen, ende op de boene maken in ijder gevele enckelt venster met sarcken onder ende over deckers, uit eene leggen 2 sarcken haecke stuccken met haecken daer toe doen, in 't ander maecken een glas venster, ende 't ander een holten venster gelijck de ondersten, voorts op de eene gevel, ende de vier hoecken metselen tempels, waer op sarcken tempelstukken nae eijsch gelegd sullen worden, en het olde sarcken provincie wapen in de voor gevel wederom doen setten een nieuwe met coleuren doen afsetten.

11.

Den Annemer sall in 't geheel leveren 26 ijseren anckers, ijder 9 lb swaer, waer toe hij d'olden soo van 't huijs gecomen sijn, mede sall mogen gebruikken, welcke anckers aen de balcken en plaeten, strijck ende steeck holten ende haenebalcken bevestigt sullen worden, ijder met dre ancker nagels, voorts dit huijs met roode pannen decken, vorsten, van binnen bestrijcken ende van buiten tegens de gevels an heelen, waer toe hij d'olde pannen soo goedt bevonden worden, mede sal mogen gebruikken.

12.

Den Annemer sall **dit huijs in twee ruijmen verdeelen, en op 18 voedt van de schorstien af** graven een gruppe, ter diepte gelijck van d'ander gelecht is, dan voorts de middell muijre het fundament met drelingsteen dick tot aen de bovengrondt, gelijck opmetselen, dan voorts $\frac{1}{2}$ gelijcke stein dick tot aen de beune op trecken, daer in maken een cusijn van greijnen ribben, de voedt van eijcken, $6\frac{1}{2}$ voedt hooch, $2\frac{3}{4}$ voedt wijdt, daer in macken een deure van greijnen deelen, met 7 clampen belecht, alles gladt geschaeft ende geploegt, dicht in malcander gedreven, ende met goede stercke hengen haken clincken, ringen, lichters, spijckers, alles nae eijsch versien.

13.

Den Annemer sall dese balcken ende strijckbalcken over loiven met goede droge greijnen koperwijckse deelen, deselve aen beijde sijden gladt schaven, dicht in malcander ploegen ende gedreven, ende ijder planck op elcke balk ende strijck balck met twee middel nagels op schalcken doen bevestigen, als mede in de boene maecken een luicke, met een goede ledder, om op de boene te connen comen, daer toe doen hengen ende lanck ende swaer nae eijsch ende well bevestigen, sall boven de deure ende glas venster maecken een loijve van 4 voedt breedt, daer onder leveren 4 stijlen van greijnen dubbelde ribbe, lanck nae eijsch, met hooft ende leuning van gelijck holdt, nevens oplangen en laten, ende met Roode pannen decken ende weer strijcken, de stijlen ende leuning gladt schaven, nevens sitbancken, ende alles nae vereijsch leveren ende maecken.

14.

Den Annemer sall de binnen sijt muijre ende aen t einde van de kelder, ander halff dreling steen dick op trecken, ter hoochte, dat de 2 duim boven de vloer compt, ende sal voor ende tegens d'inganck van de kelder met een rollage gelecht ende bevestigt worden, daer op nae de binnen sijdt leggen een eijcken plate lanck nae eijsch 5 ende 7 duijm candt, daer op leveren op gelijcke verdeelinghe, 6 stijltiens van greijnen dubbelde ribben, ijder $2\frac{1}{2}$ voedt lanck, deselve met pennen ende gaeten op de plaete gearbeijt, ende met holten nagels bevestigen; dan voorts op de stijltiens, 't selve mede met pennen en gaten gearbeijt, ende met holten nagels bevestigen, ende met ijseren holde vasten versien.

15.

Den Annemer sall op 't hooft van de stijlties op gelijcke verdelinge ses balckiens off steeck holten van greijnen holdt lanck nae eijsch 5 ende 7 duijm candt, deselve 4 duim diep in de sijdt muijre in laten, ende ijder met ijseren holvasten versien, ende de binnen einden met lippen op de boven plate inlaten, ende ijder met 3 vijff duijms rongen bevestigen.

16.

Den Annemer sall dese steeck holten over bonnen met greijnen anderhalff duims posten, de canten strijcken dicht in malcander ploegen ende drijven, ende ijder post op elck steeck holt met drie vijff duims rongen bevestigen, well verstaende, dat de posten soo buiten voor de beddesteen comen te leggen, gladt geschaeft sullen worden.

17.

Den Annemer sall voor tegens de onder ende boven platen met endelinge greijnen planken toe cleden, daer in op aenwijsinge maken lucht gaten, deselve gladt schaven, dicht in malcander ploegen, ende ijder stuck onder ende boven tegens de plaeten met 2 boennagels bevestigen.

18.

Den Annemer sall boven dese kelder maken **2 beddesteen, met een spijsecamer** an 't eijnde, daer toe doen viercandt richel houdt, d'einden met goede greijnen deelen te cleden, en voor met drooge greijnen sneden deelen, ende tegens de spijsecamer een deure met 7 clampen belecht, alles gladt schaven, dicht in malcander ploegen, met hengen, clincken, warvels, alles nae eijsch maecken, dan noch rontom in de spijsecamer leggen 2 borden van geele greijnen plancken, deselve gladt schaven ende nae behoor op rechels leggen, dan noch om het bossum holdt ende tegens de beddesteen ende spijsecamer maecken greijnen lijsten met friese ende arcketra.

19.

Den Annemer sall noch leveren 3 neije enkelde ende een dubbelt glas raem van eijcken waegenschodt, met hengen, ringen, crappen, daer in ende boven venster ende ander venster leveren glas vensters van goedt helen borger glas dicht in 't loodt geslagen, daer toe doen alle windt yzers soo van nooden sijn.

20.

Alle nieurasie sal in goedt geprepareerde calck behoerlijck met 3 oudt gemengt, gemetselt worden de voegen dubbelt op strijcken, ende van binnen overall gladt bewarpen, voorts het binnen ruim ende spijsecamer met gele ende groen ses duijms estricken in calck gelecht doen vloeren, gelijk oock dat ander Ruim met backsteen in zandt gelegte vloeren, gelijk oock dat ander ruim met gelijcke backsteen vloeren, sall mede in de schorstein leveren een eijcken haelboom van balconde, met een yseren heerdplaet 3 gl waerdich sijnde noch in ijder sijt van de schorstein pilaren, met gele ende groene estricken tot aen 't bossum holdt in calck doen opsetten, dan noch tegens de inganck van de kelder leveren een stercke trappen.

21.

Den Annemer sall in '**t achter Ruim maecken, een stall voor 2 beesten**, deselve versien met onderholdt ende posten, nevens gruppe, ende alles maecken gelijk sulx vereijst, voorts in 't selve Ruim volgens aenwijsinge maeken een cleijn camertien van 't olde holdt ende dan noch van 't selve holdt op aenwijsinge maken een secreet.

22.

Indien iets uit desen Besteck vergeten mocht wesen, ende 't warck noch quam te vereijsthen 't selve met 20 gl. gemaect conde worden, sall den Annemer moeten maecken, sonder daer voor iets te genieten, ende sall alle materialen op sijn eijgen costen bij 't warck doen brengen.

23.

Dit warck sall in masse besteedt worden, ende well Annemer wordt, sall a dato van de bestedinge in 't warck moeten treden, 't selve tegens den zesten Aug. naest comende verveerdiget hebben, bij mangel van sulx, sall hem van de bedongene penningen gecortet worden vijftich

gl., ende sall de Cercher aldaer gehouden wesen goede opsicht te nemen, dat dit warck ten volge besteck gemaect werdt, tot welcken eijnde hem een copia daer van gegeven sall worden.

24.

De betalinge hijr van sall gedaen worden, als den Annemer 't warck ten volge Besteck gemaect ende verveerdiget heeft, ende van d' E.E. Heeren Besteeders opgenomen, ende well gemaect bevonden sall sijn, sall voor opmaeckinge van 't warck een borge moeten stellen.

Op conditien vooren verhaeldt heeft Berent Westerhoff dit warck angenomen, te maecken voor de somma van ses hondert viertich car. gl.,

ten waren oirconde hebben d' E.E. Heeren Besteeders nevens Annemer ende borge deses onderteickent.

Actum in 't Provinciehuijs den 1 Julij 1675.

(:was get:)

I. Verruij Mello Alberda I. Robers secr.

Berendt Westerhoff

Andries Bresselaur

Desen op dato als boven met believen van d 'E.E. Heeren Besteeders over gedragen aen Peter Dercks Cruider, mits dat hij Annemer borge blijft voor verveeringe van 't warck.

(:onderstont:)

Peter Dercks Cruider

Berendt Westerhoff.

Transcriptie B. D. Poppen © 21-5-2009

Bestek voor de bouw van vijf Cherchers huisen, waar van twee in de Wildervanck, het derde tot Niebert, het vierde tot Oldehove, en het vijfde tot Grijpskerk in 1710

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 555
1 Staten van Stad en Lande
4 Inventaris
4.03 Stukken betreffende het financiewezen
4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
555. 1709 aug - 1712 feb

19 juni 1710

folio 150v t/m 154v

Geapproveert in Coll.
den 19. Junii 1710.
C Schaij vt.

Bestek en Conditien volgens dien de Ed. Mo. Heeren Gedeputeerde Staten van Stad Groningen en Ommelande gedencken te besteden het maken van vijf Cherchers huisen, waar van twee in de Wildervanck, het derde tot Niebert, het vierde tot Oldehove, en het vijfde tot Grijpskerk, en alles te maken gelijk uit volgende opstellinge te sien is.

1.

In den eersten sal hij sig op drie plaatsen van alle oude materialen ontruimen en claer maken, dat gedaan zijnde, sal op aenwijsinge graven van een gruppe tot dese vijf hutten van 3 voet diep, alwaar beide zijdmuiren en gevels van dese vijf hutten het fundament in geleght en opgetrocken sal werden, en rondom dese gruppe $1\frac{1}{4}$ voet hoog met oude steen doen leggen, en dicht stampen, en soo de grond niet bekwaem mogte zijn, sal hij nae aenwijs maeken en op-hogen, op dat het zij tot contentement van de Ed. Heeren Besteeders.

2.

Den Aennemer sal rondom in de gruppe sijn fundament aenleggen, van $2\frac{1}{2}$ **geele vriesche gare moppe**, dik ter hoogte van een voet, als dan behoerlik nae aenwijs opschraten, invoegen dat dese huisen jeder **24 voet lang** en **20 voet wijt** buiten werks blijven, dat voords beide zijdmuijren en gevels met nieuwe **gare vriesche moppen** een steen dick, ter hoogte van $8\frac{1}{2}$ voet optrecken, en volgens aenwijs in de gevel maken een schoorsteen, daar in leggen een bossum hout van vijf voet langh, de arms $2\frac{1}{2}$ voet, van greinen posten, van $2\frac{1}{2}$ en 7 duijm kant hout, daar onder metselen twee steenen pijlaren en an dat bossumhout leveren twee genoegsame ijsers, om in te hangen, en aen de bossum en steekhouten wel en na eijsch vast nagen; in de zijdmuij na de molen 3 à 2, en in de gevel aen elke zijdt van de schoorsteen een enkele opgaande venstergat maken, met haer boven en middeldeckers van eiken vier duims

posten, lang en breed nae eijsch, en onder met een rollage van vriesche moppen, daer toe leveren saerken haekstucken, ijseren haken, bolten, voords in de onderste maken houten vensters van drooge greinen deelen glad geschaaft, en dicht in malcander geploeght, en met 4 klampen beleggen, met hengen, haken, en spijkers voorsien, dan nog daerin leveren een gelijcke onderdecker ende onderrollaage.

3.

Den Aennemer sal volgens aenwijs in de eene zijt muijr maken een deur van ses voet hoog of lang, drie voet wijd, daar boven leggen een eiken hooft, gelijk voren gesegt, daar in metselen vier sarken haekstucken en twee klinkstucken, van 6 en 8 duim cant, met hare ijseren haken en neusen nae eisch daar toe doen, voords daarin maeken een deur in tweeen verdeelt, van goede droge greinen deelen, gladt geschaaft, dicht in malcander ploegen, en met acht clampen beleght, daartoe doen slot, hengen, klinken, spijkers, soo veel het werk vereischt, als ook de dorpel van kantige klinkert leggen, op dit voorschreven muirwerk sal den Aennemer leggen op gelijcke verdelinge vier goede greinen balken, lang nae eijsch, ses en acht duim kant, deselve glad schaven, en bij elke gevel doen leggen een greijnen strijkbalk, van seven en vijf duim kant, en tegens jeder leggen twee steekhouten, van gelijcke swaarte, de selve nae behooren verdeelen, en op de balk en strijkbalk inlaeten nae behoren, en met genoegsame rongen bevestigen, op de einden van de balken en strijkbalken leggen een goede greinen plaete, lang nae eijsch, 4 en 6 duim kant, deselve op ijeder balk en strijkbalk met een ronge van tijn duim lang, $\frac{3}{4}$ lb wegende, doen bevestigen als dan op verscheiden plaatsen setten op gelijcke verdeeling 14 spanten, van goede geschelde sware juffers, jeder 16 voet langh, van 24 voets gesaeght, met hare hanebalken van gelijcke juffers van ses voet langh, de koppen van de spanten met de hanebalken behoorlik tegen malcander ingelaten, en jeder keep met drie middelnagels doen bevestigen, als ook jeder spoorhout op de plaeten met een ronge van seven duim langh, soo haar behoorlik wichte sullen hebben, doen vast rongen, en sullen dese juffers bij de aenwijs van de hutten niet mogen gecortet sijn, maar sijn lengte van 24 voet hebben.

4.

Voords sal den Aennemer dese spanten met goede geve greinen Noordse Groninger panlatte belatten, behoorlik nae de pannen verdeelt, soo veel het werk vereischt, en op jeder spant met een schietspijker bevestigen, dan de spanten aen elke zijdt met twee latten vast sweepen, en met middelnagels bevestigen, en op elke einde van de spanten op de hanebalken leggen een ankerhout van greijnen enkele ribben, jeder seven voet langh, behoorlik op de hanebalken ingelaeten, en jeder keep met een ses duims ronge bevestigen, en aen jeder hutte sal hij leveren 22 à 23 ijseren ankers, jeder aght à negen lb swaar, welke ankers aen de balken, platen strijk en steekhouten en hanebalken bevestigen ijeder met drie ankernagels, dan sal hij beide gevels of drie kanten optrecken, de kanten vlegten en opmetselen, boven dat dak en op de beune maeken in elke gevel een venstertien van een voet wijd, $\frac{5}{4}$ voet hoog, daer boven leggen eijken deckers, en met glazen vensters voorsien, en op de eene gevel leggen een sarken tempel, dan sal hij dese vijf hutten met nieuwe roode pannen doen decken, vorsten en van binnen bestrijken, en van buiten tegen de gevel anheelen en vorsten, en soo daer op sark 't **Provincie wapens** sijn, sal hij mogen gebruiken, anders vijf nieuwen op sark doen houwen, en in de gevel metselen, en met coleuren van olie verwe afsetten, en sal tot dese vijf hutten geen oude pannen gebruijken, of sal voor jeder een gl tijn stuivers aen den Armen ter plaatse verbeuren.

5.

Den Aennemer sal in dese vijf hutten jeder in twee ruijmen verdelen, op 13 à 14 voet van de schoorsteen graven een gruppe wijd en diep nae eijsch, deselve met oude stucken steen dicht

stampen, en met een halve steen dick de middelmuijr van oude steen tot aen de beune of balk opmetselen, daer geen oude is, sal hij nieuwe leveren, daarin maken een cosijn van greijnen ribben, de voet eiken, 6 voet hoog, $2\frac{3}{4}$ voet wijd, wel verstaande de zijdstucken soo lang sul- len zijn, dat aen de balken of beun bevestiget kunnen werden, daerin maken een deur van greinen sneeden deelen, met seven clampen beleght, alles glad geschaaft en geploeght, dicht in malcander gedreven, met hengen, haken, klinken, ringen ligters, spijkers en alles na den eijsch voorsien.

6.

Den Aennemer sal dese balken, soo verre het binnen ruijm strekt, overbeunen met goede grei- nen dicke deelen, deselve onder glad schaven, dicht in malcander ploegen, en gedreven, en ijeder plank op elke balk en strijkbalk met twee middelnagels bevestigen, dan nog leveren een bequame ledder tot jeder hutte, om op de beun te kunnen komen.

7.

Den Aennemer sal in dese vijf hutten in 't binnen ruijm maken twee beddesteeden, daertoe doen viercante richel houten tusschen beiden met greijnen deelen, dicht toecleden, en voor met greijnen sneeden deelen, alles glad schaven, dicht in malcander ploegen, en nae eijsch bevestigen, in dese beddesteden leveren goede sterke eijken schragen en overleggen met goe- de greijnen deelen, voorts tegens de beddesteeden en om de schoorsteen een greijnen lijste met frese leveren maken en bevestigen nae behooren.

8.

Den Aennemer sal in dese vijf hutten tot jeder onder venster leveren een eiken wagenschotten raamglas welgemaekt, daertoe leveren hengen, ringen, en alles nae den eisch daerin leveren, als mede in de boven vensters en staande vensters nieuw glas van goed **Mekelen borger glas**, dicht in loot geslooten, daerof leveren de nodige wind-ijsers.

9.

Den Aennemer sal de geheele floer van jeder hutte overfloeren met **roode flappers**, in zand of kalk geleght, alsmede de heerd maken, van klinkert in calk geleght, dan aen elke zijt van de schoorsteen tot aen het bossumhout met twee rijge **geele en groene estrik** doen opmetselen en in de schoorsteen leveren een eijken haelboom.

10.

De vijf hutten sullen gemaekt werden van goede **gare vriesche moppen, jeder 9 duijm langh** en soo nae proportie breed en dik, alle muijwerk sal in goede geprepareerde kalk be- hoorlijk met zant gemengt en gearbeit, dan gemetselt werden, en van binnen glat beworpen, dan in het voorste ruijm een afschutsel maken of spijse camer maeken, met een deur en ri- chelhouten voorsien, en na den eisch bevestigen, voords sal hij dese hutten, de beddesteeden, spijsecamer, beune, houten vensters, deuren van binnen en buiten twee mael met rode olie verwe aanverwen, van **Maseloens roode couleur**.

11.

Den Aennemer sal alle materialen van jeder stuk op sijn lengte korten, en bereiden, en bij het werck brengen, en sal alle hout geef goed eijken of greijnen hout sijn, sonder eenig quaat, alle ijsers sal van goet **Sweeds of Suijrlands ijsers** gemaekt wesen, en sal geen materialen mogen verarbeiden, of sal eerst aan Haar Ed. Mog. gepresenteert worden om gevisiteert te worden, en sal hij tot het opmetselen van dese vijf hutten stads metselaers gebruiken, soo in de gilde zijn, die hij daegs tot een daghuijr twee en twintigh stuivers sal moeten betalen en de calk

maker twintigh stuivers, en sal het muijwerk niet mogen uitbesteden.

Dit werk sal tegens den 19 Augusti 1710 verveerdicht sijn, bij verbeurte van 50 gls ten profijte van de Provincie, wel verstaande, dat de beide hutten, so in de Wildervank gemaekt sullen werden, sal hij moeten **in de tijt van vier weken** nae de Bestedinge verveerdicht hebben, bij verbeurte van een gulden op jeder dagh, soo niet veerdigh is, en sal aen de Commis tot strijkgelt betaelen twaelf Car. gulden, en in dien jeets uit desen bestek vergeten mogte wesen, en het werk nog quam te vereijschen en het selve met 25 gls gemaekt konde werden, sal hij moeten doen, sonder jeets daar voor te genieten.

12.

Dit werk sal in massa bestedet werden, en wie aennemer werd, sal a dato van de bestedinge in 't werk moeten treden, om aenstonds te verveerdigen, de betaeling sal gedaan werden, als den Aennemer 't werk in conformité van 't bestek heeft verveerdicht en van de E.E. Heeren Besteders opgenomen sal zijn.

Op conditien voren verhaelt, heeft Arend Gankama dit werk aengenomen te maken voor de summa van sestijn hondert sestigh gl., en tot borge gestelt Roebert Derks, ten waeren oirconde hebben de Ed. Heeren Besteders nevens Aennemer en Borge desen onderteikent.

Actum in 't Provincie huijs den 19 Junii 1710.

C Schaij

L. Beckering secr.

Arent Ganckama, Roebert Derks.

Herbouw van de sarrieshut te Kantens in 1720

De foto is een opname uit 1942 en geeft duidelijk aan dat dit huisje niet meer in de oude staat verkeert, maar verbouwd is.

Ook in later jaren volgde een verbouwing.

Het huisje staat aan de Kerkhofsweg nr. 23.

Op de achtergrond is de molen Grote Geert te zien.

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 559
1 Staten van Stad en Lande
4 Inventaris
4.03 Stukken betreffende het financiewezen
4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
559. 1720 feb - 1721 sep

folio 92 t/m 96

Approbata Gron. in Coll.
den 18. Julii 1720.
E. W. van Geffeler vt.

Bestek en Conditien waerna de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staeten van Stad en Lande gedenken uit te besteden door haer Edele Gecommitteerden het maeken van een nieuwe Cherchers hutte tot Cantens, alles als in volgende articulen is te sien.

1.

Eerstelik sal den aennemer ter plaetse, alwaer het oude Cherchershuijs heeft gestaen, sig ont-ruymen van alle oude steen, stempelinghe, ende als dan een gruppe graven **lang 24 voet**, ende **breed 20 voet**, ofte op aenwijs, alles net in 't vierkant, alwaer de muiren moeten komen, dese gruppen moeten soo diep zijn, dat hij de vaste grond heeft, ende dan het fundament uit de harde grond eerst opmetselen, twee voet hoog, dik 2 drielingh ende dan verders tot een voet boven de grond met 1½ drieling, ende dan verders de muijr opmetselen, 9 voet boven de hoogste grond, met een roode drieling steen, op een steens dikte alles wel en egaal voegen, tot genoegen van de Heeren Besteders.

2.

Dan sal den aennemer maken vijf enkele kousijns hoog 4½ voet, ende breed drie voet van $\frac{5}{7}$ duijms kant beschaaft greinen hout, soo dat de glasen, die daerin komen moeten, breed zijn

twee voet, 2 duijm, de onderglazen hoog $2\frac{1}{2}$ voet, en de middel kalf 6 duijm met de sponning en boven glazen $1\frac{1}{2}$ voet, daeronder in jeder een houten venster, met 2 grendels van binnen, en verder behoorlik beslag, en met een goede sponning ingeslooten, wel en egaal, en in de bovenste, waer geen vensters, als alleen het glas in komt, moeten twee ijsers ingelaeten worden van $\frac{1}{2}$ duijms ijser, plat aen de eene zijde, ende rond aen de andere zijde, waer om het loot van de glazen moet gevest worden, gelijk als roijen, ende de glazen boven met een kleine sponning ingelaeten werden, ende moeten dese cousijns twee in de voorgevel, ende twee in de zijd muijr, ende een in het voorhuijs geset worden, op jeder cousijn een loote strookie die twee duijm over de cousijnen komt nae buijten, de glazen in dese cousijns moeten van breed loot gemaekt werden, de vensters van een duijms goed greijnen hout sonder scheuren, en de binnen klampen van $\frac{1}{2}$ duijms goed greinen hout, alle de glazen in goed tijken raemen met goed beslag nae vereijhsch.

3.

Den Aennemer moet ter plaetse op aenwijs setten een deur cousijn van $\frac{5}{7}$ duijms goed eijken hout, wel glad beschaaft, daer onder twee steenen neuten, tot een half voet boven de grond, de cousijns buijten met een half rond, ende binnen met een goede sponning en wel geslooten, met pen en gat, hoog 7 voet breed $3\frac{1}{2}$ voet binnen werx, op de boven kalf met loot beleijd, daer 2 à 3 duijm overschiet nae buijten, voor inwatering, hier in een sterke onder en boven-deur, ofte 2 halve deuren, van $1\frac{1}{2}$ duims goed greijnen hout en aengeleijst met half duijms greinen hout, hiertoe vier sterke hengen, met behoorlik beslag, goed slot, klinke, en grendels onder en boven.

4.

Dit voornoemde muijwerk op sijn hoogte als negen voet, dan te leveren 5 greijnen balken, lang nae eijsch, wel glad geschaaft, $\frac{6}{8}$ duijms kant met de onderste kanten half rond, deselve in de muijren in te brengen, des gelijx twee strijkbalken, $\frac{4}{6}$ duijms cant mede lang nae eisch, wel glad geschaaft, over dese balken te leveren een plaete of ribbe op jeder zijde, van $\frac{4}{6}$ duijms cant, deselve op alle balken te vergaederen met goede taaije rongen, op jeder eijnde van de balken twee van 9 à 10 duijm lang, swaer jeder $\frac{3}{4}$ lb, aen de gevel te voorsien met twee steek houten, alwaer de schoorsteen werd op vergadert van $\frac{5}{7}$ duijms hout, op de voornoemde ingekeept, ende met goede taaije 8 à 9 duijms rongen bevestigen, sal op de twee voorseijde platen maken viertijn spanten van goede taaije juffers, ten minsten op het dunste end 4 duijm hout, lang 26 voet, maer gekort op 18 à 19 voet, geschilt en glad gemaekt, sal mede haanbalken leggen van vooren nae agteren, soo lang als vereijhscht word van $\frac{4}{6}$ duijms ribbe, dan dese spanten daer in gelaeten, met haer boven ende met drie beunnagels bevestigt, dan ook in jeder spoor holt vast rongen met rongen, die haer behoorlijke swaerte hebben, en alles nae eijsch van 't werk.

5.

Op dit staande spoorholt op jeder zijd met dubbelde latten te besweepen, op alle spanten vast rongen, en sal dit spoorholt belatten nae bequame verdeelinge, met swaere panlatten, en wel vast gerongt, dan sal hij langs alle spanten aen de binnen zijde van de eene gevel tot de andere leggen een $\frac{4}{6}$ duijms ribbe, deselve op jeder spant met een 7 duijms rongen bevestigen, en op jeder end een anker buijten tegen de muijr, welke op dese ribbe met ses bantnagels vast gerongt, als mede een an de andere zijde gelijke ribbe een anker, als mede aen de haene balk een sulken anker aen jeder gevel.

6.

Den Aennemer sal aen jeder end van de balken leveren een X anker, als mede aen jeder gevel drie, jeder moet 2 voet binnen de muijr langs de balk komen wel egaal in het hout ingelaeten worden, en jeder met 5 à 6 anker naegels gesloten werden, en sal jeder anker 8 lb swaar zijn, sal verders alle het werk maeken, sluiten bebouten, en berongen naer eijsch, en tot genoeg van de Edele Heeren Besteders, sal dan leveren een nieuwe Boodem van $1\frac{1}{2}$ duijms goede

drooge posten, van wit hout sonder spind, en de selve wel beploegen, en strijken, wel aendrijven, en op jeder balk met drie middel naegels bevestigen.

7.

Dan sal den Aennemer de beijde gevels driekant opmetselen en boven op de beun met twee vensters in jeder gevel, met houten couzjns lang 2 voet, breed 2 voet, de couzijn soo dik als de muijr is, en breed vier duim, met een sponningh, daerin vensters met haer behoorlik beslagh, en grendels tot sluijting, sal verders dese schoorsteen opmetselen tot vier voet boven het dak, met een kantig steen besetten, en daerop dan met vier stijlen een houten deksel, sal ook op de andere gevel een stuk sark daerop leggen voor de inwatering.

8.

Dan sal den aennemer dit werk met roode pannen bedecken, en goede vorst pannen opleggen, het verders wel bestrijken met goede geprepareerde kalk, waer in hij koeije of swijne haer moet in mengen, en goede sorge dragen dat geen leckagie werd bevonden, en sal de kantsteen op beijde gevels afloopen, alle naeden met bastard zement bestrijken, opdat in de muijr van boven geen inwatering geschied, sal mede in de gevel het Provincie wapen, in de sark uitgehouwen, insetten, en met behoorlik couleur afsetten, de sark moet hoog zijn twee voet, en breed $1\frac{1}{2}$ voet.

9.

Vorders sal hij binnen in dit huysje een middel muijr maecken ter plaetse nae aenwijs, en sal, alwaer dese muijr moet staen, een gruppe graeven, of maeken van $1\frac{1}{2}$ voet diep, dan het fundament aenleggen, 2 steen, en dat 3 steen hoog en dan $1\frac{1}{2}$ steen tot $\frac{1}{2}$ voet boven de grond, dan verders een couzijn setten van breedte als de muijr, en 4 duim dik, daerin een deur met hengen, sluijting en beslag, als vereijst word, van $1\frac{1}{4}$ duim greijnen hout aengeleijt met $\frac{1}{4}$ duims hout hoog $6\frac{1}{2}$ voet, breed $3\frac{1}{2}$ voet, de couzijn moet komen met een pen te staen, op 2 sarken nooten 6 duim boven de drumpel.

10.

In dese kamer moet den aennemer maken een schoorsteen bossen $5\frac{1}{2}$ voet lang $2\frac{1}{2}$ à 3 voet breed, van $2\frac{1}{2}$ duim kant, deselve te voorsien met 2 sufficiante ijsers, en aen de twee voornoemde steek houten wel vast gespijkert met taaije bandnagels, verders de middelmuijr en de schoorsteen ten geheel opmetzelen, als de middelmuijr tot de beun van steen geele vriese klinkert, ende de schoorsteen tot onder het dak maer boven het dak van goede harde drielingh, verders alle muijren van binnen bedrappen en bepleijsteren met goede witte kalk en van buiten alle voegen afsetten met bastard sement.

11.

Vorders sal den aennemer alle de oude steen en stempelingen brengen binnen in 't huys ende het binnen opvullen een voet hoog, of $\frac{1}{4}$ voet beneden de een en een half steens muijr, dan verders met zant wel en egaal maeken, en daarop in kalk in de binnen camer met roode flap-pers floeren, en de heerd met klinkert op de kant, ter lengte van vier voet, en breed drie voet, wel setten, alsmede het voorhuis met klinkert setten of van de oude steen.

12.

Vorders moet den Aennemer maeken tegens de eene muijr twee Bedsteeden, het beschot in een met een middelschot tusschen beijden, met haer onderlagen, voetbank, en alles nae eijsch, verders een spijskamer met een deur en drie à vier reegels deelen of posten, den eene van den ander hoog nae eijsch, en moet dit beschot van de Bedsteede, en provisie kamer van de grond tot aen de solder of boodem, en boven met een rek daar schootels op staen kunnen, alle dit beschot, van $1\frac{1}{2}$ duims wit hout of posten, alles wel geploeght, en glad geschaaft, wel met spijkers vestigen en voorsien. De bedsteede aen te leggen $4\frac{1}{2}$ voet wijd, $6\frac{1}{2}$ voet lang, tusschen beijde bedsteeden de spijskamer, welke van beijde zijden met een duims greijnen deelen moet afgeschut zijn, en daerin goede boodem, als mede in de bedsteede van $1\frac{1}{2}$ duims goede greijnen noordse deelen.

13.

De Aennemer sal alle de oude materialen mogen gebruiken die goed en bequaam zijn, de steen en stempeling binnen gebruiken tot vulling als vermeld is, en de floering, sal alle dit werk als vensters raemen, couijsns, bodum of solderingh, bossem, bedsteede, beschot, alles twee maal verwen met goede gekookte bruijne olieoverwe, sal mede leveren een ladder lang nae eisch, om in het voorhuis op de beun te koomen, en sal een luijk maken met des behoortlijk beslagh, en alle hout werken tweemaal verwen.

14.

En sal den aennemer tot dit werk leveren goede harde drielings steen, als mede alle soort van steen, die hier moet gebruikt worden, moeten goed zijn, alle calk moet 10 à 12 dagen gepraepareert zijn geweest, voor en al eer het verarbeit word, alle hout en ribben goed en gaaf en sonder spind, alle ijser goed en taaij, alle rongen, bolten, en spijkers op haer maat in forma, alles sonder eenig quaed of bedrog, en sal niet eerder mogen verwen, voor en al eer het eerst van de Commijs Provinciaal werd gevisiteert, so hier jets bedrog in bevonden word, sal voor jeder faute verbeuren drie Car. guld., en het werk verbeteren en vermaeken, sal mede een sufficient borge stellen, en sal dit werk in massa besteed werden, en sal den annemer het geteijkende bestek bij de opneming goed geheel en schoon overleveren, of anders drie gulden verbeuren.

15.

Den Aennemer sal ten eersten nae de bestedinge in 't werk treden, ende alle materialen tot dit werk klaar leggen, op dat het eerst van de Commis Provinciaal kan gevisiteert werden, ende sal het veerdig hebben den laesten Augusti 1720, en bij manquement van dien verbeuren 25 Car. gulden, sal ook betaelen voor strijk gelt twaalf gulden; den Aennemer sal alle materialen op sijn eijgen kosten leveren, en so hier in dit bestek jeets mogte manqueren, en met 15 guld. gemaekt kan werden, sal den annemer gehouden zijn te maeken.

Op conditien hier vooren beschreven heeft Arent Gankama aengenoomen om dit werk te maeken, voor de summa van vijfhondert vijfenviertigh gulden, en tot borge voor de klaarmaeking gestelt Jurrien Gankama.

Ten waeren oirkonde deses, hebben de Edele Heeren Besteders nevens Aennemer en Borge desen ondergeschreven.

Actum Groningen in 't Provincie Huijs den 8. Julii 1720.

P. Laman, I. Lewe, J. A. Rappardus, secret.
Arent Ganckama, Jurrien Ganckema.

Transcriptie B. D. Poppen © 3-5-2009

Reparatie van de Cherchers Hutte tot Sandeweer in 1735

De foto toont de west- en noordgevel. foto B. D. Poppen, opname 2003

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 572
1 Staten van Stad en Lande
4 Inventaris
4.03 Stukken betreffende het financiewezen
4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
572. 1735 jan - 1736 mei

folio 63 verso t/m 64 verso

Geapprobeert in Collegio Groninga
den 12. Majj 1735.
(:get:) vt.
J. Hofsnider

Bestek en Conditien volgens dien de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staten van Stad Groningen en Ommelanden hebben door Haar Ed. Mog. Heeren Gecommitterden besteedt het repareren van de Cherchers Hutte tot Sandeweer en alles te maken soo uit volgende art. te sien is. agter en an beide sijden opgeset met bruine en witte estrink dan in de agter gevel een cosijn en

deur te maken 3 voet breed en vier voet hoog met een nieuwe ledder voor de oude aldaar te leveren met twe nieuwe geuten wel geteert bij langs het huis onder de pannen te leggen ider 36 voet lang.

2.

Verders nog te maken en leveren vier nieuwe solderposten jeder 12 voet lank 1 voet breed benevens 3 nieuwe vensters voor de ouden te leveren, met iseren crappen met een nieuwe grendel an de buiten deure benevens 300 Groninger drielink te leveren en maken een muirtjen en Trap in de kelder met een houten pompe benevens nog 50 negen duims groene en geele Floer om de heert te leveren en maken met 350 stroeve floer in het voorhuis en onder de nieuwe Leuffel alles in goede gepraepareerde calk wel gelegd te worden.

3.

Dan sal den Annemer nog maken een nieuwe Leuffel waar toe moet geleverd werden 4 stijlen met een hoofd van $\frac{4}{6}$ duims greinen ribbe de beide zijden bekleeden met duims greinen posten, en boven met latten, pottebackers pannen te decken als mede een nieuw secreet te maken mede van 4 stijlen en dms. posten bekleeden en pannen te decken, alle dit genoemde werk na den Eijs maken en bevestigen dat het selve sij tot contentement der Ed. Mog. Heeren besteders.

4.

Deese genoemde Hutte de voor en agter gevel en zijt muiren alle losse voegen uitkrabben en met beste sement instrijken en vullen, en alle verwaterde stenen uitbreken en nieuws inmetsetlen alle scheuren of bosten open maken wel suiveren en dan besetten en digt metselen, sal het dack vorsten anhielingen wel versien en digt strijken sal alle het nieuwe hout werk 2 maal met goede olijverwe over verwen en het oude een maal, ende nieuw gemaakte leuffel van buiten groen, als mede de deure en vensters.

5.

Alle materialen hier toe nodig sal den annemer selfs leveren op sijn eigen kosten, en de calk hier toe nodigh wel taj door gearbeit en sal dit werk tegens den laasten Julij 1735 verveerdigt hebben bij 20 gulden breuke en sal an de Commijs voor Strijkgelt betalen 6 gulden. De Betalinge hier van sal gedaan werden uit het Comptoir van den Heer ontfanger gen. M. Cohman als den annemer het werk conform bestek wel gemaakt heeft en opgenomen is, en sal dit werk in massa uitbestedt werden.

f 175 - ,, - ,,   Op conditien vooren verhaalt heeft Jan Berents dit werk angenomen in genere of massa voor hondert vijff en seventig Car. gulden.

Oirkonde der Ed. Mog. Heeren besteders nevens annemer deesen onderteijkendt.
Actum Groningen den 11 Maij 1735.

(: was geteikent :)

H. Wijchgel, M. Alberda, A. Adriani Secret., Jan Berents.

Reparatie van de Opsigters Hutte en Cherchers Hutte te Harendermolen in 1781 en 1785

De in één pand ondergebrachte opzichters- en cherchershutten liggen aan de Hoge Herenweg. Bij deze hutten stond tot 1822 of 1823 de standerdmolen van Haren. De opname toont de oost- en noordgevel. foto B. D. Poppen, opname 30 juli 2003

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 616
1 Staten van Stad en Lande;
4 Inventaris; 4.03 Stukken betreffende het financiewezen; 4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
616. 1781 feb - 1781 dec

folio 104r, 105r t/m 105v

Approbata in Coll.
Gron .den 13 Junij 1781.
E. Lewe Secret.
No. 6.

Bestek en Conditien volgens dien de Ed. Mog. Heren Gedeputeerde Staten van Stad Groningen en Ommelanden gedenken door haar Ed. Mog. Heren Gecommitteerden publijk te besteeden 't repareren der Sercers Hutten in de Stad en in 't Gorecht en anders, en in alles te maken als in volgende art. is beschreven wegens de Prov.

6.

Hutte te **Harendermolen** in de voorgevel een nieuw glas kozijn maken in plaats van 't oude dit kosijn van gr hout zond. spt. zoo dik als 't oude is, en ook de hoogte en breedte en goed op zijn plaats setten, en 't muirwerk buiten en binnen herstellen hier in maken een glasraam van droog eiken wagenschot als 't oude is goed ter draij afhangen en met knoppen en krappen goed sluitbaar maken, en 't oude glas en windijzers mogen gebruiken en voor 't onduchtige nieuw leveren 't glas in breed swaar lood setten en de bindloden soldeeren. En 't oude venster mogen gebruiken en maken na eisch, dan alles 2 maal welgedekt verwen dito kleur als de anderen zijn. En een glasraam verloden in alles als hier is gemeld. De schoorsteen van deeze hutte zo ver als die onduchtig is afbreken en weer opmetzelen met dito steen als de oude is ter hoogte als de schoorsteen op de **opsigters kamer** is, en ook met zulk een rond metzelen alles in voorgemelde kalk de vorst anhieling en pannen goed an en digt strijken van beide woonings met goede kalk, en alle holle en losse voegen in de voorgevel diep uitbikken, en met kalk digt en sligt voegen. In de bedsteeden onderlagen maken van $\frac{5}{4}$ dms hout regtstrijken en digt an elkander leggen op peerden van 4 dm kant en in alles na eisch maken.

- - -

RHC Groninger Archieven
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 620
1 Staten van Stad en Lande
4 Inventaris; 4.03 Stukken betreffende het financiewezen; 4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
620. 1785 feb - 1785 sep

folio 13r t/m 16r

approbata in Coll.
den 21sten Febr. 1785.
B. Lohman abs. Secret.

Bestek & Conditien volgens dien de Ed. Mog. H. Heeren Gedeputeerde Staten van Stad Groningen en Ommelanden, gedenken door hun Ed. Mog. Heeren Gecommitteerden publijk te besteeden de Leverantie met de Arbeitslonen tot de Reparatie van de Cherchers en Twee Opsigters Hutten in de Stadt en het Gorecht in het Hunsingo Quartier van Timmer en metzelwerken en verwen in alles te maken als in volgende articulen is beschreven wegens de provincie.

Bij **Harender Molen** de **Opsigters Hutte** *) onder het voordeur Cozijn twee zarken noten leveren van 8 en 7 dm dikte. En hoog 15 dm en met zijn sponningen en lijste bewerken gelijk aan de houten stijl is te sien, de houten drumpel eerst wegneemen, en dan de stijlen op zijn hoogte afzagen, en dan onder in de stijlen met een $\frac{3}{4}$ dm iseren proppe lang 4 dm, 3 dm in de stijlen inwerken, dan de noten op een goed fundament onder bewerken en met lood vastgieten

en in alles dugtig bewerken dat het niet kan zakken, dan tusschen de zarken noten een rollage van beste grauwe baksteen daar tusschen metzelen in goede en wel toe gemaakte calk, dan ses rijgen vloer in het voorhuis opneemen, de kalk daar schoon afmaken, en dan wederom in calk digt en gesloten op een goede afloop daar in leggen, en te kort komende nieuwe dito soort daar bij leveren en in leggen, en beschadigde muirwerk weer aanrapen en pleisteren, alle in manier bewerken als van zulks kan worden gevordert, in de spijskamer, en onder de beijde bedsteeden, alle de oude vloeren opneemen en schoonmaken, en nieuws gesloten in calk in leggen en alle oude vloeren die goed zijn wederom mogen gebruiken, en te kort komende nieuwe dito vloeren daar bij leveren en in leggen in kalk, in alles zoo als zulks behoort. Nog in de kamer 25 nieuwe vloeren op anwijs in calk digt en gesloten tusschen de ouden inleggen na eis van zulks.

2.

In de zolder boven de kamer zal den anneemer op anwijs de 3 oude solderposten en eerst moeten uit neemen, en weder 3 nieuwe à 18 voets 11 à 12 dm breed 1½ dm droge posten daar in maken en leveren de posten eerst schaven en regt strijken en ploegen, en alle naden met kelderveeren wederom bewerken, en alles goed digt drijven. En de posten op elke balke met 3 taije middelnagels bevestigen, dan in de solder in het voorhuis 5 nieuwe 1½ dm vuuren posten plus minus 7 voeten lang leveren alle eerst regt strijken, schoon schaven en ploegen, en digt en gesloten andrijven, en in manier bevestigen als vooren is vermeld, dan op een naad bij het luik een tenglatte ter lengte als het vereist daarover spijkeren, met genoegsame tengnagels, in de midden op de luik een nieuwe $\frac{5}{4}$ dm vuuren klampe maken 9 dm breed, de kanten afgeschuint en met genoegsame schietsp. 4 dm ruitswijze van elkanderen bevestigen, en verder het luik wat daar aan mankeert in orde maken, 4 onder ramen nieuws verlooden, met swaar en breed loodt, en met bind lood aan de isers vast soldeeren na behoren, dog eerst alle wat aan de ramen mankeert verhelpen, en de onder reegel ieder à 1 dm latje boven afgeschuint, met 6 à 4 lb duikers aan de reegels bevestigen, zoo dat ze van het inslaan van 't water zijn bevriet; dan de raams weder met glas digt setten, en alle het oude glas en iser dat goed is, wederom gebruiken en te kort komende nieuwe dito bij leveren, aan het eene houten venster een nieuwe 1 dm gr klampe maken en bewerken gelijk aan de anderen is te zien, en met genoegsame tengnagels bevestigen en bij verwen. Dan aan 't eene venster een nieuwe iseren grondel leveren en bevestigen na eis, en verder alle de vensters en deuren goed sluit en draaijbaar maken tot een goed gebruik.

3.

Het bord waar op het Provincie wapen is geschildert,**) zal den anneemer eerst moeten repareren en van alle het mankeerende verzien, en dan wederom nieuws op schilderen, en in allen van gelijke coleuren als aan 't oude is te zien, dan wederom op zijn plaats bevestigen, met vier iseren holvasten en met de daar toe vereiste spijkers, in alles zoo als zulks behoort, het slot aan de voordeur repareren, en twee nieuwe sleutels daar toe leveren, alles te maken tot een goed gebruik, of eene nieuwe slot met dag en nacht slot en twee sleutels. Dan in de kamer het geheele beschoot, schoorsteen, raamen, vensterbanken, cozijns en deuren met twee ligt en donker cleij coleur verwen, dan de solder en balken cleij coleur verwen, de solder in 't voorhuis met dezelve balken en de deure en cozijns alles wel gedekt en glansig cleij coleur verwen, dog alle het houtwerk dat geverwt moet worden, alles eerst schoon maken, en de losse bladden af krabben, en daar het vereist afbranden, en dan verwen met de beste verw stoffen van coleur als is gemelt, de olij best wel drogende gezooden lijn olij alles zoo te bewerken als zulks vereist. En aan de opzigter betalen voor een nieuwe boom in het watervat 24 stuvers.

Cherchers Hutte bij Harendermolen, onder 't voordeur cozijn twee zarken noten maken en leveren van gelijke hoogte en dikte en tusschen metzelen van de rollage als meede het opneemen en weer leggen van de steenen vloeren alle soo in manier bewerken en bevestigen als van de Opsigters Hutte is gemeld, in de kamer 25 nieuwe dito soort als de oude vloer leveren, en op anwijs digt in kalk in leggen, en de muire weeder anrapen en pleisteren, dan aan 't eene venster een iseren krappe of hake maken, en in de muire bevestigen, dat het venster kan worden op gehaakt.

4.

Aan de sijdt van de schoorsteen op anwijs leggen en bevestigen een nieuwe strijk balk 4 en 7 dm kant en zoo lang als het oude ende is vergaan, en met een laske 1 voet lang aan dezelve met 4 à 5 dm rongen bevestigen, en het ent in de muir van de schoorsteen bevestigen, en dan weeder met steen en kalk an stoppen, en berapen, en bepleisteren na eis. Dan de 8 oude posten op de naast leggende balk afkappen, en hier voor 8 nieuwe 1½ dm vuuren enden plus minus lang 4½ voet alle wel gestreeken geschaaft en geploegt, en de naden met kelderveeren voorzien, en na eis bevestigen, zoo als vooren is gemelt, het luik op de zolder de naden met 3 dm teng latten de naden digt kleeden, alle 5 dm met een tengnagel bevestigen, dan alle onder raams latjes maken voor 't inslaan van het water, alle in manier van bewerken en bevestigen als vooren is gemelt. Dan het privee, de oude kleeding van rondsom daar afneemen en zoo de reegels niet goed worden bevonden nieuwe dito daar voor leveren, en met genoegsame spijkers in de stijlen bevestigen, dan wederom met greijnen 1 dm kleet hout regt op kleeden, het hout alle schoonschaven en regt strijken en ploegen, en elke planke met 4 schietspijkers op elken reegel bevestigen. Dan een windveer en deklijsten daar opmaken van $\frac{5}{4}$ dm gr hout, alle schoon schaven, en de oude kante afschuinen, en soo breet te maken dat het van de lekka-sien is bevrijd, dan het dak repareeren, en voor de stukkerige of manqueeerende pannen nieuwe dito leveren, dan de deure sluit en gangbaar maken, de nieuwe of geheele Privee van buiten en van binnen eerst twee maal grond verwen, en voor de derde maal rood verwen, met beste olij en verfstoffen.

5.

In de kamer het beschot, schoorsteen de ramen, vensterbanken en belegsels, alles wat thans binnens huijs is geverft, alle wel gedekt en glansig kleij couleur ligt en donker verwen, dan de solder in gemelde kamer met dezelve balkens als ook de solder en balken en deur met het cozijn in het voorhuis, alle wel gedekt en glansig kleij couleur verwen, alle met wel drogende lijn olij in alles bewerken als vooren is gemelt.

Transcriptie B. D. Poppen © 19-6-2009

*) Het gebouw bevat dus zowel de woning van de opzichter, als van de chercher.

**) In dit bestek is dus niet sprake van een gevelsteen, meestal een Bentheimer steen, waarin het "Provincie Wapen met zijn behoorlijke Coleuren afgeset, met een ver-

gulden Croon ende onderschrift SAUVE GARDE" was gehouwen, maar van een beschilderd bord.

In het hierna volgend bestek, uit 1788, wordt weer gesproken van een "breemer steen".

Het bestek van de sarrieshut te Oostwold (O.)

opgemaakt 14 mei 1788

*De voormalige sarrieshut aan de Pelmolenlaan 1 te Oostwold (O.)
foto B. D. Poppen, opname 3-1-2004*

RHC Groninger Archieven te Groningen
Toegangsnummer: 1, inventarisnummer: 623
1 Staten van Stad en Lande
4 Inventaris
4.03 Stukken betreffende het financiewezen
4.03.3 Bestekken
Bestekboeken, 1666-1798
623. 1788 feb - 1788 dec

folio 319 t/m 334

Vergaderinge goedgekeurt
Maandag den 19. Maij 1788
W. B. Gockinga
Secret.

Bestek en Conditien volgens dien de Ed. Mog. H. Heeren Gedeputeerde Staaten van Stad en Lande, gedenken door Hun Ed. Mog. H. Heeren Gecommitteerden publijk uit te Besteeden, het leveren van Materialen alsmeede de Arbeitsloonen van Timmer en Metzelwerk van een Nieuwe Cherchers Hutte in Oostwold, om in in alles te Leveren en maken als in de volgende Articulen staat Beschreven, weegens de Provintie in het WesterQuartier in den Oldampt.

Eerstelijc zal den annemer tot deeze Hutte leveren 5 glascosijnen ider van 6 Ruiten hoog of min of meer 6 voet 7 dm hoog en 4 Ruiten breed en $3\frac{1}{2}$ voeten breed alles buiten werks, de Stijlen en Hoofden en middel dekkers van 4 en 6 dm kant bezaagde Ribben, de dorpels van 5 en 9 dm dito hout, dit hout alles wel gereit en met zijn pennen en gaten digt en gesloten bewerkt, en verdeelen dat de Ruiten $7\frac{1}{2}$ en $9\frac{1}{2}$ dm binnenwerks kennen houden, alles met zijn dubbelde Sponnings tot $1\frac{1}{2}$ dm Raams $\frac{3}{4}$ dm aanslag, en de middel dekkers vergaaren, dat de onder Raams op 4 Ruiten, en de Boven Raams op 2 Ruiten hoog komen, en aan de Buiten kant met Sponnings tot dubbelde 1 dm en $\frac{3}{4}$ dm houten dubbelde vensters, dus $\frac{7}{4}$ dm diep en van boven met een $\frac{3}{4}$ dm half rond in 't verstek, en de middel dekkers zoo ver na buiten zetten, de onder raams daar digt voor op komen schuiven, en van boven na binnen $\frac{3}{4}$ dm kant staan laten en $\frac{1}{2}$ dm diep insinken en een $\frac{1}{2}$ dm na buiten afschuiven, en aan de Buiten kant van onderen de Sponnings tot de houten vensters $\frac{1}{2}$ dm aanslag, dus de $\frac{2}{4}$ dm dik van vooren met een rond en kant bewerkt, en 2 dm op de Stijllen doen sluiten en omsteekb, en de dorpels $\frac{3}{4}$ dm na binnen over steeken om de vensterbanken daarop bevestigen en na buiten $\frac{1}{2}$ dm afschuiven, en de Sponnings tot de vensters ook $\frac{1}{2}$ dm aanslag en ook na de schuinte bewerkt in alles te maken en leveren na eis en aanwijs van zulk werk, en alles zindelijc bewerkt en opsluiten na behoer.

2

Tot ider cozijn maken 2 Raams, het buiten hout $1\frac{1}{2}$ en 2 dm, en de onder reegels $2\frac{1}{2}$ dm breed, en de boven Reegels $3\frac{1}{2}$ dm breed, van de onder Raams het binnen hout $\frac{3}{4}$ en $1\frac{1}{2}$ dm alles van best droog greinen hout zonder eenig quaat van spint of oesten of vuir hoe genaamt, en als het hout gereit is, zal het alles de volle maate kennen houden, en in alles te maken, de onder Raams 4 Ruiten breed, en alles als vooren is bepaalt, en alles zindelijc met zijn pennen en gaten verstekken en sponnings kruisen en keepen hoe genaamt, alles digt an gesloten werk maken na eis en goet opsluiten, en in de cosijns in passen, en de onder Raams goet gang en ook sluitbaar voor de middel dekkers en boven Raams opschuiven, en de boven Raams de onder reegels dan met een sponning digt over de kant van de middel dekkers doen sluiten na behoer, dan eerst 2 maal wel gedekt grond verven, en met best fijn frans glas alles digt en gesloten in de sponnings doen sluiten en met best taaije stopverf vast strijcken, en goet van binnen digt teegen strijcken, en gedroogt zijnde alles goet schoon maken na eis van zulk werk.

3

Nog tot ider cozijn een houten venster maken van 1 dm en $\frac{3}{4}$ dm best droog greinen hout, zonder spint of vuir of gal hoe genaamt, alles geschaaft gestreeken en geploegt en alles dubbelt over kleeden, en digt en gesloten in passen, en op alle 4 dm Ruitswijze met een taaije Tengenagel bevestigen, en ider vengster met 2 swaare stoelhaken met zijn hengen afhangen, de hengen $2\frac{1}{4}$ voet lang $2\frac{1}{4}$ dm breed $\frac{1}{4}$ dm dik, ider heng agter met twee schuiven met moers en met 6 taaije latspijk. bevestigen.

En nog ider met een ronde grondel op een plaat, en boven met een swaare dito knip op een plaat ider met 2 schuiven met moers en met 4 en 5 taaije latsp. versien. En ider knip boven aan de middel dekkers en onder de grondels onder in de stijllen, en met een 3 dm vierkante plaat met hout gelijk in gelaaten, en een gat tot de grondels bewerkt, en ider met 4 en 6 lb duikers bevestigt, en de knippen nog met 3 voet swaare ideren steek draat onder met ringen daar aan om open te trekken, en over ider met 2 kleine krammen bewerkt, alles na eis des werks. En tot ider cosijn een vensterbank 2 dm over de muire laten steeken, en op ider ende

2 dm langer als cozijn, en $1\frac{1}{2}$ dm gr met een sponning op de dorpels bewerkt, dat de Raams daar 1 dm agter komen, van vooren met een afvallend rond bewerkt, en de enden om gestookten, en onder ider met een hol van $\frac{5}{4}$ en 2 dm gr bewerkt, en met 6 en 6 lb duikers bevestigen. En ider vensterbank met 6 en 10 lb duikers versien, dan nog op de stijlen en hoofden met belegsels van 1 en 4 dm gr schroden versien met een afvallend rond rondom bewerkt, en met over hoeks, en digt op de vensterbanken doen sluiten en de belegsels goet op de cosijns met 10 lb duikers versien, en ider raam met 2 cooperen pinnen met zijn ketten en krammen sluitende maken, en het eene cozijn dat in 't voorhuis kooft met twee halve vensters met een sponning in de midden, en met zijn knippen en grondels en twee paar hengen verzien, in alles zoo te maken zoo als zulk een werk behoort en na eis des werks.

4

Nog een voordeur cozijn leveren en maken van plus min. 9 voet hoog 4 voet 1 dm breed buitenwerks, 5 en 7 dm gr Ribbe met een middel kalf van 4 en 6 dm alle best greinen voorschreven hout, van binnen met sponnings tot een dubbelde een dm deure, en boven tot een Raam, en van buiten met een $\frac{3}{4}$ dm halfgrond, en de middel dekker van boven afgewerkt als reeds is gemelt, en van vooren met een *extra gaal* en met zijn pennen en gaten alles digt en gesloten bewerkt, en opsluiten, en met een dubbelde een dm gr deure versien, in alles van bewerken en van hout en op alle 4 dm Ruitswijze met een taaije Latspijker bevestigen, en digt in doen passen, en zoo bewerken dat de deure in tweeen in de midden kan door gezaagt worden, en met $\frac{3}{4}$ dm aanslag op malkaar doen sluiten. En ider deure met 2 swaare stoelhaken met $2\frac{3}{4}$ voets hengen van swaarte en bevestigen als vooren is bepaalt. En de onder deure met een swaare klink werk en ronde grondel met 3 taaije krammen sluitende maken, en de boven deure met dito swaare klinkwerk met een ligter en ook dito grondel, en met een deur slot met een Trekker dat met een pinne vast kan geset worden daar aan maken met 4 schuiven met moers, en met een swaare sluit plaat met een winkel haak om geset, en met een balkje of steut daar op geklonken en ingelaaten en goet bevestigen na behoor, en een Raam boven de deur van 5 Ruiten breed, en een en 2 Ruiten hoog, na dat de maate daar van zal worden gegeven, en in alles te maken en te leveren als vooren is beschreven.

5

Nog 3 bol cozijnen leveren ider van 9 Ruiten 3 Ruiten hoog, 3 dito breed, de cozijns van hout met de Raams en glas en houten vensters met zijn sluitings en vensterbanken van hout en iserwerk en glas hoe genaamt te leveren als vooren is gemelt, en ider Raam met 2 bugt charnieren van No 1 afhangen, en ider met een cooperen ring en met twee krappen doen sluiten, en alles in een goede order gang en sluitbaar maken, en in alles van sluitings met zijn hengen te versien na eis. Nog een kamer deur cozijn maken van 4 en 5 dm greinen $6\frac{3}{4}$ voet hoog 3 voet breed binnen werks, alles met zijn pennen en gaten en sponning tot 1 dm deure bewerkt, en alles sindelijk opgesloten, dan hier een deure van best droog vuiren hout met 3 klampen 11 dm breed en stop stukken 6 dm breed met afvallende ronden in 't verstek bewerkt en bevestigen met latsp. als van de voordeure is gemelt, en ook met dito haaken en hengen en klink en ligter werk versien en bevestigen, en goet digt sluit en gangbaar maken, als vooren is gemelt. En binnen en buiten met $\frac{5}{4}$ en 5 dms belegsels daar op bewerkt.

6.

Dan nog leveren 6 greinen balken ider plus minus 21 voeten lang 8 en 10 dm kant bezaagt, deezen schoon bereidt en aan de onderkanten met $\frac{3}{4}$ dm halfronden bewerken met een strijk-balk op de middel muire dito lengte van 4 en 6 dm gr. geschaaft, en aan de eene onder kant dito halfgrondt en aan de beide gevels met dito strijkbalken 5 en 7 dm gr. ook dito zoo bewerkt. Dan nog leveren en bereiden een $1\frac{1}{2}$ dm drooge vuiren zolder, alles geschaaft, gestreeken en geploegt uit 2 lengten en alles met beste eijken zolder veeren in de ploegen bewerkt na behoor van zulk een werk.

7

Dan nog maken een Bedde beschot van plus minus 16 voeten lang, onder met een welle van 4 en 6 dm gr. ribbe, van vooren met een extra gaal bewerkt, en een dito Hoofd van 2 en 12 dm gr. en hier in vergaaren ider ende eene, en 2 in de midden Pilasters, tot ider pilaster 2 kant lafers van 2 en 3 dm gr., deze kant lafers of pilasters verdeelen in 2 Beddesteeden en een Tinkast de Beddesteeden ider 6 voet, en de Tinkast 4 voet breed, en de middel kantlafers op de wijte van 2 deuren setten, de 4 stijlen ider $2\frac{1}{2}$ dm breed en ider deure 2 Ruiten van 8 dm breed met binnen hout, de kant lafers op 7 voet of $6\frac{3}{4}$ voet hoog tusschen de borsten in 't Hoofd en welle vergaart, en op 13 dm de kantlafers buiten werks vergaart, met dito Reegels tot optreden in de kantlafers of $1\frac{3}{4}$ voet hoogte vergaart, en ook een dito Reegel op de hoogte van de glazen deure van 4 Ruiten hoog 10 dm binnen werks daar in vergaaren dan eerst onder ider pilaster een basement maken van $2\frac{1}{2}$ en 8 dm gr., aan de bovenkant met een extra gaal na aanwijs bewerken, en op ider kantlafers een pilaster maken van 10 dm breed 1 dm vuiren en de pilasters dan met genoegsame 4 lb Duikers bevestigen, en ider pilaster boven de koppen en kornissen van extra gaal en platte vriese en waterlijste alles sindelijk en digt bewerkt en bevestigt, en het plansier met de neuse regt door bewerkt met een voering, in alles te maken zoo als het teeken daar van zal worden gegeven.

8

Van ider Beddesteede onder de optrede een vergaaring maken, de Stijllen en Reegels van $1\frac{1}{2}$ en 4 dm gr., alles met pennen en gaaten vergaart en aan de voorkant in 't verstek, en met een $\frac{1}{2}$ dm ploeg en met een $\frac{3}{4}$ dm dito perneel van vooren afgeborseert met een kant, en digt in de ploeg doen sluiten en opsluiten, en digt tusschen de welle en Reegels en kantlafers goet bevestigt, of met krappen van agteren om in de kelder uit te nemen, en voor de Tinkast 2 deuren maken ider 4 ruiten hoog 2 ruiten breed de stijlen van $1\frac{1}{2}$ en $2\frac{1}{2}$ dm, en de Reegels dito, en in de buitenhoeken boven hollen van 4 en 6 dm in bewerkt, binnen houten met zijn glas en hengen in alles als vooren is bepaalt te moeten leveren, en met een sindelijk aanslag op de deuren, en de eene deure met twee knippen vast zetten, en de ander met een krukslot sluitende maken, en de onder deuren in de midden een vaste stijl van 3 dm kant setten in de middel Reegel en in de welle vergaart, en met de sponnings bewerkt tot $1\frac{1}{2}$ dm hout, en de middel dam zoo breed laten, en zoo cerre voor uitwerken als het aanslag van de glazen deure is, dan onder daar 2 deuren voor maken, de vergaarings van $1\frac{1}{2}$ en 5 dm met zijn pennen en gaten en verstekken perneel bewerkt, als van onderen de Beddesteeden is beschreven, en digt in gepast, en ider met 2 voorschreven hengen als aan de draaij Raams is bepaalt versien, en ider met een dito swaar kruk slot sluitende maken, en al dit werk sindelijk en goet na eis en aanwijs maken na behoor van zulk een werk.

9

Als dan alle deeze genoemde werx zijn volveerdigt, en de steen en kalk en zand dan alles bij 't werk is, dan op aanwijs **de fundamenten aanleggen op de wijte van plus minus 22 voet, en de lengte van $28\frac{1}{2}$ voet** in alles van het opgaande werk buiten werks. Dan eerst een **kelder** graven zoo lang en breed het bedde beschot kooft, en voort zoo veel langer en breeder als de muiren rondom toe de grondt zijn opgemetzelt, de kelder binnenwerks, de wijte en lengte van 't beschot kan behouden, deeze kelder 3 voet uit de grond opgraven zoo als de grond *muir* is, en ook een gat op aanwijs tot een **Reegenbak** zoo groot graven dat het Bakje 4 voet breed en 6 voet lang en 3 voet in 't vierkant hoog, en 't gewelfte $1\frac{1}{2}$ voet hoog koome alle binnen werks, deeze fundamenten alle na de voorschreevene mate en leggen, en de zijt muire en gevel zoo verre die teegen het Bakje komen een voet onder de boom van de kelder, en dito ook van de Reegenbak, die moet zoo diep worden gelegd dat het gewelfte $1\frac{1}{2}$ voet onder de vloer kooft, deeze muiren onder op $2\frac{1}{2}$ baksteen aanleggen, en met 4 lagen opsnijden tot op $1\frac{1}{2}$ steen en de binnen muiren van de kelder en ook van de Reegenbak eerst op 2 steen aanleggen, en met 4 lagen opsnijden tot op een steens werk, en de werken in de hoeken verbinden, en alles Lijn-

regt en te Loode, en digt en gesloten alles op zijn hoogte met de grond gelijk opgemetzelt, dan het overige rondtom een voet uit de grondt dito fundamenten van $2\frac{1}{2}$ steen aanleggen en met 4 laagen op $1\frac{1}{2}$ steen ook opsnijden, en met de ander metzelwerken van de kelder en bakje in een Roojeng en waterpas door koomt, en de beide binnen muiren van 't vertrek en agterhuis ook een voet uit de vaste aanleggen, ook van 2 steen, en opsnijden met 4 lagen tot op een steen opsnijden, alle beste grouwe baksteen daartoe gebruiken, en alles gemetzelt in $\frac{3}{4}$ parten kalk $\frac{1}{4}$ part zement met $\frac{1}{8}$ part beste zand, alles goet gemengt, en onder de *houn* taaij bewerkt.

10

Op deeze buiten muiren nog min of meer 2 voet met $1\frac{1}{2}$ steens, en de binnen muiren hoe genaamt alle 1 steen op de hoogte met voorschreven grouwe baksteen opmetzelen in dito kalk, en zoo hoog als deeze 2 voeten is bepaalt, zal de geheele hutte met best zandt opgehoogt worden, en ook voort daar in worden gebragt, op dat het alles goed digt word gestampt, van onderen op digt gelopen, en met water daar ingewerkt, op dat het in alle de hoeken of anders alles goet digt loopt, dit dan de fundamenten van het maijvelt zijnde, dan eerst het voordeur cozijn op zarken Neuten zetten 14 dm hoog 6 dm sponning met 1 dm proppen met Loodt vast gieten op zijn hoogte na de glascosijns zetten, dat de Hoofden boven egaal doorlopen, wel te Loode en haaks zetten met 1 dm nis, en de kamerdeur ook op dito Neuten 10 dm hoog 4 dm Sponning met $\frac{3}{4}$ dm proppen in Lood vast gieten. En nog een dito deur cozijn met zijn deure leveren en zetten in de middel muire tusschen het voorhuis en agter huis ook op dito Neuten, alles goet te Loode en water pas, dan verder al het muirwerk buiten rondom op metzelen, de glas Cozijnen aale op zijn maate zetten, dat is 4 in de kamer en eene in 't voorhuis, en een de 3 bol Cosijnen in de agter gevel en in de zijt muire, alles na aanwijs zetten, de glas Cijzinen zetten dat de vensterbanken op $2\frac{3}{4}$ voet hoogte van de vloer komen te staan, en agter de heert voort met een halve steens sluike opgemetzelt, alles met het ander werk in 't kruis verbant en dan verder eerste op de hoogte met de Hoofden van de Cosijns gelijk alles lijnregt en te Loode, en goet in 't verbant, en dan verder eerst op de hoogte met de Hoofden van de Cosijns gelijk, alles lijnregt en te Loode, en goet in 't verbant en alles digt en gesloten gemetzelt op dat geen holligheeden in de muire blijven, alle in voorschreven kalk, en van een steens grouwe, de buiten muiren en de binnen muiren van beste Roode baksteen alles opgemetzelt, en alle de muiren hoe genaamt in elkander verbinden, en in 't agter huis een ingang in de kelder maken van zoo veel treden als het vereist ider 8 dm hoog 11 dm breed, het Cozijn min of meer 4 voet boven de vloer op zarken Neuten als vooren met 2 en 3 treden in 't agter huis gemetzelt, en alle deeze treden en zijt wangen, en van boven rondom met een Rollage bewerkt, alles van beste vlakke baksteen klinkert in goede zement kalk digt en gesloten gemetzelt, en alles afgevoegt met een voorschreven Luik met een klap daar voer met swaare stoelhaaken en hengen en aan de klap dito swaare chernier hengen versien en bevestigen als vooren is hemelt, en met een klinkwerk versien, en aan de klap een ring na eis.

11

Als dit werk met de Cosijns boven gelijk ingemetzelt, dan eerst ter geheele lengte van de voor zijt muir een latij hout leggen uit een lengte van 4 en 6 dm gr Ribbe van binnen met de muire gelijk gelegd en met over de Hoofden van de Cosijns en in de gevel voor de beijde Cosijns 2 dito ider van 4 dm kant gr, de enden 9 dm in de muire en van vooren en van onderen teegen de Cosijns schoon geschaaft en ook voor de Bol Cozijns daar dan de genoemde balken op een goede verdeeling op de muire leggen, in 't vertrek 4 en in 't voor huis 2 balken, en de strijk balken en de gevels alles lijnregt en waterpas goet gelegd, en boven de Hoofden van alle de Cosijns zindelijke Rollagen over gemetzelt, en alles met de balken van boven gelijk gemetzelt, alles digt en gesloten, dan de platen aan ider zijdt uit een lengte over de balken leggen van 4 en 7 dm gr, $2\frac{1}{2}$ dm van de voorkanten, en ider plaat op ider balk met 2 en 10 dm Rongen bevestigen, en met een kant steen voor de platen gemetzelt, en op ider ende van de balken

of strijk balken of voor de enden van de platen, en aan de enden van de beide steekhouten ider ende met 1 dm iseren anker versien de scheutels 2 voet en de stiften 20 dm lang, en ider veer met 3 taaije anker nagels 5 dm lang $\frac{1}{2}$ dm dik aan de balken of anders bevestigen, dan in de Oosten gevel 2 steekhouten leggen van 6 en 8 dm gr kant in de platte zijden regt gestreeken en met een ploeg tot de zolder daar in bewerkt, en deeze steekhouten op $2\frac{1}{2}$ voet van elkander in de kant leggen op de muire en op de balk ider met 2 en 16 dm $\frac{1}{2}$ dm Rongen bevestigen, en de strijkbalken ider met 2 dito Rongen aan de steek houten bevestigen, en alles na eis versien en bewerken na behoer.

12

Dan hier op de spanten maken van swaare Toppige 18 en 24 voets Juffers, de enden tot Haane balken, eerst alle geschelt, en op 't dunste niet minder als $3\frac{1}{2}$ dm dik en de ider spant stok 17 voet lang, de spanten onder de platen met wel passende voeten, en boven half op malkaar gekeept, en de Haanbalken 6 voet lang ook met lippen en keepen, en alles digt en gesloten bewerkt, en ider keep met 2 taaije 4 en 5 dm Rongen bevestigen, deeze spanten zetten op ider en de eene aan de gevel en dan op $2\frac{1}{4}$ voet van midden op midden te meeten, en alle wel te Looode en Lijnregt geset en gesweept, en ider voet met een 9 dm Ronge bevestigen, en eerst geboort, dan dit geheele werk belatten op een goede verdeeling aftollen of min of meer 14 dm dat de schuine hoeken digt en over elkander kooimt te sluiten onder de pannen 7 dm over de muiren en boven de Nokken aan elkander doen sluiten en alle met beste vuiren latten van $\frac{5}{4}$ ende $2\frac{1}{2}$ dm kant de enden op een spant teegen elkander doen sluiten, en alle lijnregt en egaal door, en op ider spant met een schietspijker bevestigen, en alles geboort, dan het geheele dak digt Lijnregt en gesloten met beste Nieuwe Roode pottebakkers pannen behangen.

13

Dan eerst een Bossum hout maken van 3 ende 8 dm gr $5\frac{1}{4}$ voet wijd en $2\frac{1}{2}$ voet diep in de sluik buiten werks, de hoeken 8 dm schuin bewerkt, en alles half op elkander gekeept, en ider keep met 2 ende 7 dm taaije beunnagels goet bevestigen, de arms 6 dm in de muire versien, dan dit bossum hout hangen op $4\frac{1}{2}$ voet hoog van de vloer in twee 1 dms isers onder met 2 dm Nokken ingelaten en bevestigen en boven met veeren aan de steek houten ider met 4 swaare 5 dm bantnagels versien, dan van het bossum hout af tot aan de zolder opmetzelen, alles goet met de hoeken te loode en met een binnen bossum versien, alle van beste onder bonte en boven over de beijde steek houten en dwars hout van 6 ende 8 dm gr over leggen en ider ende met 2 ende 12 dm Rongen bevestigen op de wijte van 18 dm dat daar een kant steen voor kan opgemetzelt worden, en de gevel dan geheel opmetzelen de 3 kant van beste grouwe 3ling een steens muire en 3 dm ter vlugt metzelen met $1\frac{1}{2}$ steens vlegtinge 5 dm dik met wellen bewerkt 12 dm breed met zijn aanvang stukken 12 dm lang en breed, ieder met 2 ende 1 dm proppen met Loodt in elkander vast gieten, en met **een dito wapen stuk van 1 en $1\frac{1}{2}$ voet vierkant 6 dm dik met het provincie wapen** daar op bewerken na eis, alle van beste breemer steen, en dat de pannen daar onder komen te sluiten, en de schoorstein voort met de gevel opmetzelen, en in verbinden, alle van onder bonte tot aan 't dak, en op de wijte van 3 steen vierkant drieling, en ook voort met de gevel opmetzelen 4 voet boven de vorst, en alle dit metzelwerk in voorschreven calk ook gemetzelt, alles digt en gesloten, en wel zorge dragen dat de steen binnen hooger wordt gelegd alles na behoer, en de agter gevel in alles ook zoo te metzelen en met een Luik van 4 ende 6 dm gr 5 voet hoog $2\frac{1}{2}$ voet breed binnenwerks daar in maken met een dm Luik met 3 klampen van hengen en haaken. En in alles van bewerken en bevestigen als van de ander deuren is gemelt, en van binnen met twee haaken en krammen en boltjes sluitende maken, en aan ider zijt een onderslag onder het dak op 7 voet hoogte maken van 2 ende 18 voets Juffers aan ider sijt op elkander gelast en bevestigt en aan ider spant met een 8 dm Ronge versien, en de enden in de muire bemetzelt, en aan ider ende met een voorschreven anker versien en bevestigen, en boven aan ider gevel een Top anker maken, eerst een stuk tot ider anker over 4 spanten een dm ingekeept, en op ider haane balk met 2 en 8 dm

Rongen versien, en dan de Scheutels $2\frac{1}{2}$ voet lang, en de Stiften 12 dm op de stukken met 4 voorschreven anker nagels bevestigt, en alle het metzelwerk hoe genaamt alles sindelijk en digt afgevoegt en door gedagt, en voort ider dag gevoegt zoo ver het gemetzelt word, en aan ider zijt in 't dak 4 dubbelde kulppannen leggen met glas en met stopverf goet vast daarin maken na behoor van zulk werk.

14

Op de Schoorsteen een Raam van 4 dm kant gr opmaken, buitenwerks 1 dm over laten steeken, de enden half op malkaar gekeept, en ider keep met 4 Beunagels bevestigen, en op de Schoorsteen in kalk vast gelegd, en met 2 isers $1\frac{1}{2}$ voet, en 2 dito 2 voet lang $\frac{1}{2}$ dm dik met 3 dm Stiften in de muire, en met veeren aan 't Raam, ider veer met r taaije Latspijkers bevestigen. Nog hier een kap op maken, de enden 2 en 7 dm gr en de over kleeding 2 dm over elkander kleeden, en op ider ende op alle 3 dm met een taaije Latsp. bevestigen, en boven over de Rugge met een gr lat van 2 en 3 dm met een sponning na 't beloop aan ider zijt van de kap digt daar over bewerkt, en van boven om gerondt, en met genoegsaame taaije middelnagels bevestigen, en de kleedings over elkander op alle 6 dm met een Latsp. versien, dan van onderen op 6 dm met een Latsp. versien, dan van onderen op 6 dm van de enden met 2 en 8 dm gr bruggen daar in bewerkt, en bevestigt dat de enden te niete net worden gewerkt en bevestigt dat de onderkant van de boven kleeding gelijk kooft, en van onderen met $\frac{3}{4}$ dm vuiren hout digt bekleet en gestreeken en geploegt en alles goet bewerkt, en rondom op alle 9 dm en op ider brug 2 rijgen in 't verbant op alle 5 dm met een 6 lb Duiker bevestigen, en goet bewerkt, en van de kap en raam alles schoon geschaaft, en wel gedekt en glansig wit geverft en op 4 en 1 dm isers op de schoorsteen brengen ider 11 dm hoog op ider ende met twee veeren ider 6 dm lang, en ider veer met 3 schietsp. en onder met een voet op de zolder op ider balk zetten, en ider voet met een 7 dm ronge versien op 't raam en aan de kap bevestigt na eis.

15

Dan de vorst op de woning maken van dito beste vorstpannen, en onder eerst goet met steen en kalk en panstukken op diggelen, en de pannen goet nat in natte kalk vastgelegd en aanstrijken, met de aanheilings en de gevels, en om de schoorsteen alles dito zoo versien en alles goet digt werk maken, en genoegsaam na strijken tot dat het werk droog is, en de pannen 2 dm over elkander bewerkt, dan de zolder daar over maken alles digt en gesloten en bij de muiren of platen of bij de steekhouten alle goet digt en gesloten bewerkt, en het stopstuk daar goet digt in drijven en op ider balk ider post op alle 3 dm met een middelnagel bevestigen, maar zoo de zolder niet droog word bevonden, dan op schalken leggen, en daar 10 gulden voor staan laten, en op een ander jaar dan digt drijven en bevestigen, en in 't agterhuis op aanwijs een luik maken in de zolder, groot na eis, en met twee dms klampen versien en goet bevestigt, en met swaare scharnier hengen daar bij leveren en goet bevestigen, alles na eis van zulk een werk, en de binnen muiren goet digt onder de zolder aansluiten, dan aan ider zijt 4 stutten onder de gordings maken en van swaare enden juffers met een borst en Lip bewerkt en ider met 2 en 6 dms Rongen versien en onder met een voet op de solder ider balk zetten, en ider vast met een 7 dm Ronge versien en alles in een goede order maken, en aan ider zijt met 2 en 18 voets juffers tot sweep latten met een voet teegen de platen, en aan ider spant en met halve keepen digt op de gordings bewerkt, en op ider spant met 2 en 6 dm Rongen versien na behoor van zulk werk. En in de agter gevel in de midden twee dito Ankers op de eerste balk bevestigen.

16

De **kelder en Reegenbak** onder eerst de bodems met onderste eerste lagen gelijk gevloert met baksteen klinkert in zant daar een dito lagen over gemetzelt in zement kalk, en dan nog 2 lagen beste bak klinkert alles in zement kalk digt en gesloten gemetzelt, en de kelder rondsom de muiren alle 4 voet hoog met dito bak klinkert digt en gesloten teegen de muiren op half steens werk gemetzelt, en op aanwijs 2 bol cosijnen van 4 en 5 dm gr $1\frac{1}{2}$ en 2 voet binnen

werks met zijn 1 dms vensters in hengen en krappen alles goet sluit en gangbaar versien, en na eis in de muire zetten, en de muire rondsom rieregt beraapt, en met de natte kwast agter gestreeken met zement kalk, en de bodem van de kelder met beste kelder vloeren alles digt en gesloten en lijnregt in voorschreven kalk gelegd, en alles goet digt werk maken na eis, en de bak dito op zijn bepaalde maate zoo gemetzelt als reeds van de kelder in alles is bepaalt, en met het gewelfte en boven aan ider zijt met 3 baksteens klampen over 't gewelft gemetzelt versien. En een mond in 't gewelft van 2 voet vierkant inmetzelen, en de mond op $2\frac{1}{4}$ voet hoog boven de vloer opgemetzelt, en agter met een vergaarbak 9 dm breed, en met een tonge en aan de muire met halfsteens dito werk gemetzelt, en een swaare stuk loodt 9 dm vierkant met gaten genoegzaam door geboort, en in de muire vast gemetzelt en gevloert, en met een uitloop na buiten maken. En op de mond met een raam van 3 en 4 dm gr rondom gelijk, de enden half op elkander gekeept, en ider keep met 4 taaije middelnagels versien, en met een $\frac{3}{4}$ en $\frac{1}{2}$ dm dubbelde gr deksel versien rondom $\frac{1}{2}$ dm oversteeken, alles geschaaft, gestreeken en geploegt, en op alle 4 dm ruitswijze met een 3 lb duiker bevestigen, en met zijn hengen goet verzien, en bevestigen, en met verdik stukken op de middel reegels en aan de muire versien, zoo dik als de dekzel is en bevestigen, en op de vergaarbak ook met een dekzel versien, en met een ring op kan neemen, alles na eis in een goede order maken, en het muirwerk van binnen, en de mond ook alles rieregt beraapt en afgepleistert. En voor de kelder en bak 50 Guldens $\frac{1}{2}$ jaar laten staan om eerst wel te onderzoeken, en als het dan wel word bevonden, de penningen te zullen ontfangen, anders na aanwijs digt maken, of op des Annemers kostings, en van zijn penning afkorten. *)

17

In de eene hoek van 't agterhuis een **heert** maken, hier toe een ende ribbe van 4 en 6 dm gr in de kant in de muiren op 4 voet hoogte vast gemetzelt, eerst geschaaft en dan te loode tot aan de zolder met een binnen bossum opgemetzelt, en zoo tot het dak uit op 6 voet hoogte daar boven $2\frac{1}{2}$ steen vierkant, alle voorschreven 3ling, en alles van binnen afgeraapt, en van buiten gevoegt, en met een raam van 4 dm kant daar op met zijn isers versien, als vooren is gemelt, en agter de schoorsteenen met een stuk middel lood bewerkt met zijn schoorsteen gemetzelt, en onder de pannen $2\frac{1}{2}$ voet lang 20 dm breed en met zijn aanheilings en alles goet versien, en van alle lekkagien bevrijden, en goet digt werk maken na behoor van zulk een werk.

18

Dan in 't vertrek het beschot setten op 4 voet binnen werks onder eerst een halve steens muire onder de welle opgemetzelt 3 dm boven de vloer van hoogte daar de welle in kalk opleggen, de enden 3 dm in de muire, en het Hoofd dito in de muire, en alles goet te loode en waterpas zetten, en alles goet digt aan gemetzelt, en met 2 voeten schotten van 1 dm droog vuiren hout met een dito dwars schot agter de Tinkast op 2 voet of $1\frac{3}{4}$ voet de kaste diep, ider schot met 3 dm gr reegels bewerkt, en ider keep met 2 taaije schietsp. bevestigen, en alle deeze schotten geschaaft gestreeken en geploegt, en van onderen op tot aan de zolder alles digt en gesloten bekleeden en op ider reegel op alle 3 dm met een 6 lb Duiker bevestigen, en agter de kaste de voeten schotten met de onderlagen gelijk maken en op aanwijs van hoogte nog een beuntje van dito hout agter de Tinkast maken met een deurtje op het beddesteede met zijn hengen en kast slotje versien, alles na aanwijs bewerken en bevestigen en in de Tinkast met 2 en $\frac{5}{4}$ dm borden 15 dm breed daar na aanwijs bewerken en bevestigen, en in de Tinkast met 2 en $\frac{5}{4}$ dm borden 15 dm breed daar na aanwijs in maken, en onder de spinden met een tusschen schot, en ider ook met 2 borden, alles na 't gerijf en na aanwijs bewerken, en de beddesteeden met 2 dm gr onderlagen digt bewerkt, en onder ook in de kast alles van onderen geschaaft, gestreeken en geploegt tot eijken zolder veeren daar in bewerken, en aan de muire langs met een gr ribbe van 3 en 6 dm gr geschaaft, en op alle 1 voet met een 7 dm ronge in de muire bevestigt. En van vooren met 2 en 8 dm gr schrooden en ider kantlafer met 2 taaije 4 dm rongen, en de enden in de muire bevestigen, en daar de onderlagen over bewerken, en de enden op de ribben

en schrooden op alle 4 dm met een beunnagel versien, en van de onderlagen tot aan de reegel met 1 dms hout alles dicht maken, en bij de ingank van de kelder de onderlagen 2 breeten schuin opkleeden, en alles na eis en aanwijs in een goede order maken, en in ider beddesteede en voor in eene in de beddesteede met 1 dm planken versien, en met zijn de klijsten en hollen daar onder tot de optreeden en boven de lijst met $\frac{3}{4}$ dm vuiren droog hout dicht en geslooten tot aan de zolder en om de balken bewerkt, en met een reegel van $1\frac{1}{2}$ en 3 dm gr onder de balken langs de kleeding daar alles goet en op 't Hoofd op alle 3 dm met een 6 lb Duiker bevestigen en alles bewerkt als vooren is gemelt, en dit beschoot alles in een goede order na aanwijs maken.

19

Dan alle de muiren van binnen hoe genaamt goet en rieregt, en de muire eerst goet nat gemaakt en dan beraapt en door strijken en op zijn pas droog zijnde, alles lijnregt en slijt afgepleistert, en dat alle hoeken of gewengen goet te loode worden opgeset, en alles in een sindelijke staat maken, dan van het voordeur cozijn een 3ling klinkert rollage in zement kalk dicht en lijnregt ingemetzelt en gevoegt, dat de deure dicht daar op kooimt te sluiten, en in het kamer en voorhuis deur cozijn ider met een zarken dorpel 5 dm kant daar dicht tusschen in bewerken en in kalk vast gelegd, dat de dorpels alle egaal na zijn beloop komen te leggen. Dan eerst een **raakel dobbe** van 1 voet binnen werks, en diep op zijn hoogte opmetzelen, en dan nog rondom na de groote der plate een halve steens ommetzelen van 3 lagen, en daar een leggende plaat van 4 voet lang 28 dm breed, met een reuster gat van 9 en 11 dm met een swaare reuster daar op versien, en in kalk op de muirtjes vast leggen, en met een staande plaaie van 27 dm breed en 3 voeten hoog agter in de heert te loode met 2 holvasten vast setten, en met een streep vloer agter vol metzelen, en de heert zoo aanleggen dat het $1\frac{1}{2}$ dm na de deure cozijn kan afwateren. Dan de geheele heert met beste witte Utrechtse estrikken tot op zijn hoogte onder het bossum hout en in de sluik op een estrik en op de muire aan ider zijt 2 estrikken breed van bonte estrikken tot pilasters en boven de plaat met een steern of rooze alles zindelijk en dicht te loode, en de naden alles waterpas door gewerkt, en alles in een sindelijk staat na eis van zulk werk maken, en alles goet schoon maken.

20

Dan het vertrek en voorhuis en agterhuis alles goet met zant lijnregt en dicht geplaneert dat get alle na de voordeure uit kan wateren, en dan dit genoemde, alle met beste groene gladde 9 dm vloer in kalk gelegd, alles lijnregt en dicht en gesloten rondom de plaat en aan de muiren dicht doen sluiten, en in 't agterhuis eerst een heert van rijpklinkert in de kant in kalk gemetzelt, met een rakel dobbe en reuster en agter heert opgemetzelt, alles in een goede order maken, en alles goet gevloert, en de dorpels daar met gelijk gelegd, en dat de deuren daar goet over kennen draaijen, en dan om al het voorgenoemde rondom aan de muiren en onder de welle alle een estrik hoog, alles dicht en gesloten, en alle de muiren beset. En alle estrikken in goede zement calk van alle het voor genoemde in een goede order maken. En een bak emmer van 5 kroes met 2 iseren hoepels en zeel met een ligkettje daar bij bezorgen, en van vooren een ribben geute van 5 en 8 dm gr plus min. $29\frac{1}{2}$ voeten na het beloop diep uitgehouwen en schoon geschaaft en aan de onder voorkant met een halfrontd, en aan de agter kant een dito lengte beste nieuwe swaare geteerde steng geute, en voor de agtergevel 2 enden dito ribben geute een plus min. 14 en het ander ende 10 voet segge 10 voet lang om het water na de bak te leijden met zijn broeken van $1\frac{1}{2}$ en 6 dm gr na aanwijs daar om maken, en de geuten alles zonder hart of scheuren of gallen hoe genaamt, en dan eerst 3 maal goet geteert en aan de muire onder de pannen op een afloop maken, op ider ende en op alle 5 voet een geut ider $\frac{3}{4}$ en $\frac{5}{4}$ dm taaij ider 16 dm lang en onder het swaare ende steng geute 3 voet 20 dm lang alles goet daar aanleggen, en met een afloops kooker van $\frac{5}{4}$ dm gr 4 dm binnen werks wijt met een dubbelde broek om de geuten bewerkt, alles geschaaft en gestreeken, en op alle 9 dm met een taaije schietspijker bevestigt, en met 4 swaare holvasten aan de muire bevestigen, en met een koker

daar onder dito hout en bewerken, en door de muire na de vergaarbak versien, en alles na eis en aanwijs bewerken, dan nog het geheele dak van binnen digt strijcken, de pannen goet nat maken en alles goet vast aanstrijcken, en niet door strijcken, maar genoegsaam na strijcken tot dat het droog is, en zoo daar aan 't gebouw door de veelheid alles te bepalen wat mogte zijn vergeeten dat niet was beschreeven, en het noodzakelijk moest gemaakt worden, zal den Annemer verplicht zijn alles op aanwijs te moeten doen. En ter geheele lengte voor de Hutte langs een nieuwe rijpe maken 3 voet breed, eerst rondom met 2 rijen endeling in de kant en in plat kantsteen, en dan met zandt geplaneert, en van binnen met platte steen alles digt en gesloten gevloert, en alle lijnregt alle van beste grouwe baksteen en goet met zant en water in gewasschen, en de geheele woning van binnen en van buiten alles wel gedekt en glansig geverft, de cosijns en raams en geuten en kokers alles **wit** met de kap en raam en deuren en vensters **olijven groen**, en van binnen beschot solder of cozijns hoe genaamt, alle het houtwerk **2 cleij coleuren**, en zoo als de stalen daar van zullen worden gegeven, en het iser afswarten en alles na aanwijs verven. En zal den annemer geduirende dit werken aan de Opsigter betaalen des daags 25 stuiver.

21

Alle materialen en gereedschappen die den annemer tot dit werk van noden heeft, zal hij hem zelve en bij het werk moeten leveren niets daar in uitgesondert, en alle der materialen best ider in zijn soort, het greinen hout zonder eenig quaat van vuir of gallen, en waar zonder spint is bepaalt of droog, ook alles zoo te leveren, en het vuiren in alles dito, tot de bak en kelder en estrikken, alle half en half, kalk en zement, en alle de metzelwerken van de Fondamenten af, tot onder de dorpels van de glas cosijn met 3 parten kalk 1 part zement en 1/6 part zandt, en vorsten en aanheilings en pannen strijcken dito, en de buiten muiren, verders alle 4 parten kalk 1 part zemend en 1 part zandt en binnen muiren 3 parten kalk en een part zandt, en de vloer ook met 1/4 part zemend gelegd, alles eerst goet onder elkander jeeder maal gemengt, en wel taaij onder de houn bewerkt, en de kalk alle beste oude velt kalk die in 't jaar 1787 of vroeger is gebrant, het iserwerk alle best taaij, olij en verf alle best van soort en zal dit werk door bequaame werklieden laten maken, die haar zulks te maken wel verstaan. En altijd copie uit het bestek bij 't werk hebben, bij de breuke ider maal van 10 guld. En zoo in 't een of ander Art. jeets voor koomt daar het zig niet duidelijk uit drukt, of tweesints kan worden verstaan, zoo den Annemer niet na zijn eigen goeddunken mogen voortwerken, maar eerst de Welmeeninge daar van vragen, in zoo als het dan word uitgelegt daar na te moeten werken, en zoo onder het werken jeets voorkoomt dat mee de noodzakelijk behoorde gemaakt te worden, en niet in 't bestek staat beschreven zoo zal den annemer verplicht zijn zulks op aanwijs te moeten doen, mits dat het over 't geheele bestek niet boven de 25 Guldens zal koomen te kosten.

22

Den annemer zal gehouden zijn om zelve te bezorgen dat het werk ingevolge bestek worde gemaakt, zonder het te gedogen dat het werk aan een tweede veel minder aan een derde worde aan besteed. En zig onder het werken en uit voering van dien zoo te gedragen het zij in het leveren der materialen of in het werken, zoo en in alles als tot beste welmeening van het werk nodig is en vereist word, zonder twist gedingen te gedoogen, en voorts als den annemer daar werkvolk na toe zend om te werken, voort schriftelijk aan den Commijs Provinsiaal daar kennis van geven bij poena van 25 gl. als het worde versuimt. En zal geen materialen mogen verwerken of die zullen eerst gekeurt zijn bij dezelve breuke als zulks word versuimt, en als het werk geheel is volveerdigt, voort schriftelijk aan de H. Heren Gecommitteerden en aan den Commijs Provinsiaal daar van kennis geven op welken tijd het is klaar geworden.

23

Zoo den annemer na dat hij met dit werk is begonnen, niet na dat daar aan gearbeidt kan worden en 't werk vereist voort werkt, of met onbequame werklieden en hem gelast word om met

het een of ander werk te beginnen om schielijker voort te werken, of met meerder of bequamer werklieden of meerder materialen bij het werk hebben, zal den annemer gehouden zijn zulks voort te moeten doen en in nalatigheid van dien, zal er voort voor des Annemers rekening materialen en werklieden worden bezorgt, en de prijzen der materialen en daglonen van zijn bedongen penningen worden afgetrokken en daar en boven voor jeeder keer als zulks gebeurt 25 Guld. boete.

24

Den annemer zal voort na de uitbestedinge om eerst in 't vooren klaar te maken, en het geheele werk volveerdigt hebben teegen den eersten September 1788 bij de breuke van 25 Guldens, en jeder week die hij langer werkt met 12 Guld. te verhogen, en zal op de besteedinge borge moeten stellen voor het volveerdigen van dit werk, en aan de Commijsen Provinsiaal voor schrijf en strijkgelt betaalen volgens resolutie twalf gl.

25

Dit werk zal besteed worden in een massa of genere, en de betalinge zal gedaan worden uit het Comptoir van den Heer Ontfanger Generaal T. J. van Iddekinge, als het werk is volveerdigt, en opgenomen is, en alles wel is bevonden.

Op voorschreven Conditien heeft dit werk aangenomen te leveren en te maken Derk Derks. In een massa of genere, voor de somma van Dertien Hondert en Seventig Guldens. En tot borge gestelt Albert Woldendorp.

Oirconde der Ed. Mogende H. Heeren Besteeders, nevens Annemer en Borge onderteekent, Actum Groningen in 't Provincie Huis den 14 Majj 1788.

Tj. van Berchuijs
E. H. De Hertoghe
E. Lewe, secret.
Derk Derks
Albert Woldendorp

Transcriptie B. D. Poppen © 26-7-2009

*) In artikel 16 wordt gemeld dat voor de aanleg van de kelder en waterbak een bedrag van fl. 50,- wordt achtergehouden. Dit bedrag wordt na een half jaar alsnog uitbe-

taald, indien bij controle is gebleken dat het werk deugdelijk is uitgevoerd, zo niet dan wordt de reparatie van het bedrag afgetrokken.

Glossarium

Anhieling - Aanhelen, het aanwerken naar een bestaand stuk werk. Bijvoorbeeld bij een verbouwing een stukje plint maken tegen een al bestaande plint of een stuk vloer maken tegen een bestaande vloer.

Bak emmer - putemmer.

Bantnagel -

Basement - basis of voet van de pilaster, direct op de vloer of op een voetplaat of plint.

Beune - zolder.

Beunnagels - zware zwarte spijkers van 8 cm lang van buigzaam ijzer met kleine koppen, aan twee kanten plat geslagen; men sloeg er o.a. de beun, de zolder, mee vast op de balken.

Beuntje - kleine zolder.

Bolkozijn - raamkozijn waarvan het bovenvak uit één stuk bestaat; antoniem: kruiskozijn.

Bolt - bout.

Bossum, bossem - schoorsteenmantel.

Breuke - boete.

Broek - verbindingsstuk tussen twee delen van een goot.

Can(d)t - zijvlak, zijde van een hoekig lichaam.

Drieling - kleine baksteen; de afmeting van de Friese drielingen bedroeg 22 x 11 x 5 cm.

Duiker - slappe nagel of spijker, waarvan de kop geheel wordt weggeslagen. toegepast bij o.a. te schilderen werk.

Duim - (Groninger duim) = 2,435 cm; 12 Groninger duimen vormen 1 voet.

Estrik - gebakken (verglaasde) vloertegel; synoniem: plavuis.

Gewengen - stenen vensterharnas.

Gordings - houten ligger, aangebracht in de lengterichting van een kap, waarvan twee zijden evenwijdig zijn aan het draagvlak.

Gr - greinen, grenen.

Holvasten -

Houn -

Juffer - lange dennenstam, gewoonlijk enigszins beslagen, vooral als steigerpaal of zolderrib.

Kant - zijvlak, zijde van een hoekig lichaam.

Kelderveer - smalle lat, 5 mm dik en 1 duim breed. De gebruikelijke lengte was 6 voet.

Klijsten -

Kornis - kroonlijst, ook uitspringen van een lijst.

Krappen - ijzeren wervel met een punt.

Kroes - inhoudsmaat, 1,4 liter.

Kulppannen -

Lateij - latei, balkvormig element dat een venster, ingang of andere opening van enige breedte overspant en het bovenliggende muurwerk steunt.

Lb - libra(s), pond(en). = 0,4536 kg

Loijve - luifel.

Op diggelen - diggel = aardewerk.

Pilaster - weinig uitspringende (muur)pijler, dient om een boog te dragen.

Plansier - onderdeel van een kroonlijst, de plank waarop de neuslijst is geplaatst.

Ploeg - groef; het schaven van een groef wordt ploegen genoemd.

Poena - boete.

Raakel dobbe -

Rieregt - rijrecht.

Rijpe - stoep.

Rijpklinkert - stoepklinkers.

Rollage - rollaag, reeks van gemetselde stenen op hun kant, b.v. als afdekking van een kozijn.
Rong - zware ijzeren nagel, spijker.
Sarcken - zark, zerk (verkorting van Lat. sarcophagus) langwerpige vierkant plat stuk natuursteen.
Scheutels - schotels,
Schietspijker - spijker zwaarder dan latspijkers.
Secreet - toilet.
Spijsecamer - opbergkast voor het serviesgoed, in recentere bestekken ook wel genoemd tinnkast.
Spinden - ingebouwde spijskast.
Strijkbalk - balk van een balklaag die tegen een gevel ligt.
Sweep latten, zweeplat, windlat - schuin oplopende lat.
Swepen - zwiepen, verstijven van een constructie.
Taai ijzer of nagel - van buigbaar ijzer.
Tenglatte - tengel, houten lat van 10 x 50 mm tot 22 x 75 mm, die tussen het dakbeschoot en de panlatten wordt aangebracht. Deze lat loopt van nok naar dakvoet en zorgt voor voldoende ventilatie onder de pannen.
Tinkast - opbergkast voor het serviesgoed, in oudere bestekken ook wel genoemd spijskamer.
Utrechtse estrikken - plavuizen.
Veer - zeer dunne en smalle lat, o.a. gebruikt als los verbindingselement in de groeven van twee aansluitende vloer- of beschootplanken.
Voe(d)t - (Groninger voet) = 29,22 cm.
Wagenschoot - kwartiers gezaagd of gekloofd eikenhout, hieruit werden vervolgens planken gezaagd. Het resultaat is dan een heel fijne kwaliteit gezaagd hout met een mooie tekening (de spiegels), dat daarna glad geschuurd werd.
Wel(le) - uitstekende voorkant, meestal halfrond geprofileerd.
Zeel - hijstouw.

Enige specifieke vermeldingen

Geele en groene estrik
Maseloens roode couleur
Mekelen borger glas
Sweeds of Suijrlands ijser

Dit document is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen

<http://www.bdpoppen.nl>